

MARKENHAGE
VWO HAVO MAVO

Cultuurplan

Daltonschool met Cultuurprofiel

Voorwoord

‘Het is aan ons!’ Ongeveer een jaar na de vorige visitatie van de VCPS in 2021 ontdekte de CV-sectie van Markenhage het bevroren boek dat Merlijn Twaalfhoven al in 2020 had uitgebracht. De coronacrisis sloeg in die jaren hard toe en raakte uiteraard ook onze school en ons cultuuronderwijs. Twaalfhoven sprak ons aan met zijn positieve en hoopvolle pleidooi voor de kunstenaarsmindset — een manier van kijken, denken en handelen die verwondering, empathie en creativiteit centraal stelt.

Dit boek voelde als een cultureel kompas. Juist zo’n mindset wilden we ook bij onze collega’s en leerlingen aanspreken. Jongeren die opgroeien in tijden van onzekerheid hebben immers niet alleen kennis nodig, maar juist ook verbeeldingskracht — de moed om te dromen van iets beters om dat in kleine stappen vorm te kunnen geven. Cultuuronderwijs stimuleert hen daarin. Het helpt jongeren om te ontdekken wie ze zijn, het laat ze hun eigen stem vinden en het leert ze kansen en ideeën te ontdekken in hun dagelijks leven.

Deze houding kan onze leerlingen helpen nog bewuster in de wereld te staan. We laten onze leerlingen zien dat schoonheid en betekenis ontstaan in het proces van maken, ontdekken en delen. Zoals Twaalfhoven benadrukt, heeft de samenleving ‘makers’ nodig die verhalen zichtbaar en voelbaar maken, maar ook betrokken burgers die met diezelfde open blik kunnen handelen. Als we onze leerlingen laten oefenen met het verbeelden, samenwerken en reflecteren kunnen zij zich ook ontwikkelen tot die betrokken wereldburgers.

Tot zover deze inspiratiebron voor ons cultuuronderwijs. Het is nu ‘aan ons’ om dat cultuuronderwijs voor onze leerlingen nog beter vorm te geven. Dat doen we met de hulp van onze collega's, onze leerlingen, onze partners in het culturele veld, onze daltonpartners binnen de Zuidwester en onze 'critical friends' van de Vereniging CultuurProfielScholen. Uit de online visitatie in mei 2021 – middenin de coronacrisis – kwam een aantal concrete adviezen van het visitatieteam. Met die adviezen zijn we als school hard aan de slag gegaan.

‘Zorg voor een meer coherente visie in lijn met het manifest van de VCPS en de principes van het daltononderwijs’, ‘integreer cultuur binnen het volledige onderwijsaanbod’, ‘besteed expliciet aandacht aan de verbinding tussen cultuur en de bètavakken’, ‘werk aan een meer professionele (aanspreek)cultuur binnen de school’ en ‘maak serieus werk van leerlingenparticipatie’. Deze adviezen namen we mee als huiswerk en vormen concrete uitgangspunten in de doorontwikkeling van ons dalton- en cultuuronderwijs.

Ontwikkelingen na vorige visitatie

Markenhage heeft de visie op zijn cultuuronderwijs herijkt. Deze visie – die tot stand is gekomen na een studiedag over ons cultuuronderwijs - is nu toegankelijker en concreter voor onze collega's en laat zien (zie: venndiagram) hoe ook de daltonkernwaarden zijn verweven in ons cultuuronderwijs. Verder hebben we er na de vorige visitatie voor gekozen om de dalton-ontwikkelgroep en cultuurwerkgroep samen te voegen tot één dalton- en cultuurwerkgroep. Deze werkgroep richt zich op de ontwikkeling en uitvoering van, en beleidsadviezen over dalton- en cultuuronderwijs. Belangrijke speerpunten zijn onder meer de collegiale consultatie, de zichtbaarheid van dalton en cultuur binnen de school, de doorlopende daltonleerlijnen en vanaf 2025-2026 ook de leerlingenparticipatie.

Cultuur en bèta vinden elkaar op Markenhage binnen de wiskundelessen van collega's en binnen verschillende projecten, zoals de landelijke kunst- en techniekwedstrijd Artcadia. Dit project vormt de basis voor het programma van de projectweek in leerjaar 2. In de bovenbouw construeerden leerlingen tijdens het VS-project (deelproject *Bridge over troubled water*) in 2024 mooie en stevige spaghetti-bruggen aan de hand van wiskundige berekeningen en technische ontwerpen. Verder werpen de verrichtingen van ons robotteam (van de gehele Campus) via de First Tech Challenge steeds meer vruchten af. Dit team gebruikt haar creativiteit in het bouwen en

programmeren van robots. Er is inmiddels ook een grote set “lego-robots” aangeschaft om onderbouwleerlingen ook kennis te laten maken met robotica en mogelijk een overstap te maken naar de First Tech Challenge in de bovenbouw. Een andere groep leerlingen startte met een cursus licht- en geluidstechniek voor in het theater. Markenhage werkt ook meer aan leerlingenparticipatie. We stimuleren die participatie met leerlingenarena’s en de leerlingenraad. Na de visitatie hadden we twee jaar onze cultuurambassadeurs (de dwarsdenkers). Die groep ging deels op in de leerlingenraad. De afgelopen schooljaren zijn er diverse leerlingenarena’s gehouden waarin leerlingen door middel van richtinggevende vragen met elkaar de dialoog zijn aangegaan over thema’s die in de school leven. Markenhage wil wel meer stappen gaan zetten op het gebied van leerlingenparticipatie. Daarom vormt dit een belangrijke speerpunt voor de dalton- en cultuurwerkgroep in 2026.

Manifest VCPS

Naast bovenstaande vernieuwingen in ons cultuurbeleid- en onderwijs, zijn we onverminderd trots op een aantal zaken die al jaren sterk worden weggezet. Denk hierbij aan de podium- en atelierklassen, de brede basis van culturele vorming voor al onze onderbouwklassen via de “cv-piramide”, het ruime aanbod aan cultuurvakken in de bovenbouw, de culturreizen en extracurriculaire activiteiten in het Rockblok. Cultuur leeft dus enorm op Markenhage. Goed cultuuronderwijs is dan ook de sleutel voor de ontwikkeling van een kind en van de samenleving, stelt het Manifest van de Vereniging CultuurProfielScholen. ‘Kunst en cultuur leveren een onmisbare bijdrage aan de culturele, sociaal-emotionele, intellectuele en sensomotorische ontwikkeling van (jonge) mensen en zijn een belangrijke voorwaarde voor succesvol leren.’¹ Juist daarom wil Markenhage zo goed mogelijk dalton- en cultuuronderwijs bieden om leerlingen optimaal voor te bereiden op hun toekomst.

Wat is dan goed cultuuronderwijs? In ieder geval onderwijs in cultureel bewustzijn² dat leerlingen stimuleert om taal, beelden, muziek en beweging te gebruiken om hun gevoelens, ideeën en ervaringen uit te drukken. Maar het is ook onderwijs dat gaat over leren voelen of juist over leren nadenken, over een persoonlijke groei, over nieuwsgierigheid, over durven experimenteren met materialen en ideeën, over fouten durven maken, over de (onbekende) wereld ontdekken, over zelfreflectie, over samenwerken, over persoonlijke, culturele en maatschappelijke ontplooiing, over plezier maken, over ambities en over het (samen) realiseren daarvan.

¹ <https://www.cultuurprofiel.nl/voortgezet-onderwijs/vereniging/> en <https://production-static-cschool.s3-eu-west-1.amazonaws.com/app/uploads/2019/09/20183640/Manifest-VCPS.pdf>

² Cultureel bewustzijn komt expliciet aan bod in onze visie. Het cultureel bewustzijn bepaalt je zelfbeeld en identiteit en geeft richting aan je handelen. (Van Heusden, Rass & Tans, 2019)

Op Markenhage zijn dalton- en cultuuronderwijs onlosmakelijk met elkaar verbonden. Leerlingen beproeven vanuit de daltonprincipes uiteenlopende cultuuruitingen en krijgen alle kansen hun talenten en interesses te ontdekken en te ontplooien. Vanuit die daltonprincipes³ stimuleren we leerlingen bijvoorbeeld om kritisch en creatief te denken, om te werken aan hun 'probleemoplossend vermogen', om empathie, zelfkennis en zelfvertrouwen te ontwikkelen en om vaardigheden te ontwikkelen om te kunnen inspelen op interessante en complexe uitdagingen.

Naar onze mening heeft iedere leerling recht op cultuuronderwijs. Hoe zouden we anders de doelstellingen uit het *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind*⁴ kunnen realiseren? *'Het kind heeft recht op onderwijs dat is gericht op: de ontplooiing van het kind; het ontwikkelen van talenten; (...) het voorbereiden van het kind op een actief volwassen leven in een vrije samenleving; respect voor kinder- en mensenrechten, respect voor de eigen taal, waarden en cultuur en voor andere culturen, vrede en verdraagzaamheid; gelijkheid tussen geslachten; vriendschap tussen alle volken en groepen en eerbied voor de natuur het milieu.'*

Waarvan akte!

Namens de hele dalton- en cultuurwerkgroep,

Judith van de Ven, dalton- en cultuurcoördinator

Nathan Veldhuijsen, dalton- en cultuurcoördinator

Marcel van de Steenoven, conrector onderwijs De Campus

³ De daltonkernwaarden zijn verantwoordelijkheid, samenwerking, effectiviteit, zelfstandigheid en reflectie. Lees meer op: <https://www.dalton.nl/daltononderwijs/kernwaarden>

⁴ <https://www.kinderrechten.nl/kinderrechten-vw/artikel-29-onderwijsdoelstellingen/>

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
H1. Markenhage en haar visie op cultuureducatie	7
1.1 Missie	8
1.2 Visie	8
1.3 Onderwijsconcept	13
1.4 Profielen: daltononderwijs en cultuurprofilering	13
1.4.1 Daltononderwijs	13
1.4.2 Cultuureducatie en cultuurprofilering	16
1.4.3 Algemene cultuureducatie	16
1.4.4 Cultuurprofilering in de cultuurklassen	16
H2. Cultuureducatie	17
2.1 Basiscurriculum kunst en cultuurvakken	18
2.2 Culturele activiteiten	19
2.2.1 Daltonblokken	19
2.2.2 Vakoverstijgende projecten	19
2.2.3 Overige culturele activiteiten	20
H3. Cultuurklassen	22
3.1 Atelierklas	23
3.1.1 Visie en doel van de Atelierklas	23
3.1.2 Doelstellingen en structuur	23
3.1.3 Vakonderdelen	24
3.1.4 Jaarplanning workshops en museumbezoek	24
3.1.5 Presenteren en exposeren	24
3.1.6 Rapportage	24
3.1.7 Certificering	24
3.1.8 Toelating	25
3.2 Podiumklas	25
3.2.1 Visie	25
3.2.2 Opbouw en doelstellingen	25
3.2.3 Jaarplanning workshops en theaterbezoek	26
3.2.4 Presenteren	26
3.2.5 Beoordeling	26
3.2.6 Certificaat	27
3.2.7 Toelating	27
H4. De coördinatie van cultuuronderwijs	28
4.1 Het cultuurteam	29
4.2 De dalton- en cultuurcoördinatoren	30
4.3 De sectievoorzitter kunstvakken en coördinatoren van de cultuurklassen	30
4.4 De kunst en cultuurdocent	31

4.5 De directie	31
4.6 De samenwerkingspartners	31
H5. De voorwaarden	32
5.1 Het gebouw	33
5.2 Facilitering	34
5.3 Budget	34
5.4 Professionalisering & bijscholing	34
5.5 Draagvlak	34
H6. Doelen en ambities voor de toekomst	35
6.1 Ambitieoverzicht Markenhage	36
Bijlagen	39
- Bijlage 1: Cultuurschema Markenhage	
- Bijlage 2: Schema vak onderdelen leerjaar 1, 2 en 3 Atelierklas	
- Bijlage 3: Jaarplanning atelierklas	
- Bijlage 4: Samenwerkingspartners	

Markenhage en haar visie op cultuureducatie

1

H1 Markenhage en haar visie op cultuureducatie

1.1 Missie

Markenhage is een daltonschool met een cultuurprofiel in Breda-West en maakt samen met het Michaël College (vrijeschool) en het Orion Lyceum (pleion-school) deel uit van de Campus. Deze drie scholen versterken elkaar door samenwerking, ieder vanuit een eigen identiteit.⁵

Onze missie is helder: Markenhage wil leerlingen opleiden tot kritische, verantwoordelijke en compassievolle burgers die hun talenten inzetten in een diverse en veranderende samenleving. Wij bereiden leerlingen niet alleen voor op een diploma (mavo, havo, vwo), maar ook op een toekomst waarin zij betekenisvol kunnen bijdragen.

Daarbij staan **dalton** en **cultuur** centraal. De daltonkernwaarden (verantwoordelijkheid, samenwerken, zelfstandigheid, effectiviteit en reflectie) geven structuur en houvast. De kernwaarden van cultuuronderwijs (onderzoeken, creëren en analyseren) brengen variatie, verbeelding en verdieping. Samen vormen zij de basis voor een eigentijdse en inclusieve leeromgeving waarin leerlingen leren keuzes maken, kritisch nadenken en verantwoordelijkheid nemen.

Als cultuurprofielschool besteden wij extra aandacht aan kunstvakken én aan cultuur binnen alle andere vakken. Elke leerling komt in aanraking met cultuur, niet alleen in de podium- of atelierklas, maar ook in taal, geschiedenis, biologie, wiskunde of sport. Zo leren de leerlingen bij de bètavakken onder meer kritisch en divergent denken (probleemoplossend vermogen). Want cultuur is breder dan kunst alleen: het leeft in hoe wij samenwerken, omgaan met verschillen, creatief denken, onderzoeken en ons uitdrukken.

Markenhage biedt in de reguliere stroming de volgende kunstvakken aan in de brugklas: dans, drama, vormgeving en techniek, beeldend, beeld & geluid en muziek. In leerjaar twee en drie kiezen leerlingen vervolgens in welke twee disciplines ze zich verder willen ontwikkelen. Leerlingen kunnen ook een toelating doen tot één van de twee cultuurklassen. In de podiumklassen ligt de nadruk op drama, dans en zang. In de atelierklassen staan tweedimensionale - en driedimensionale vormgeving en vrije ruimte centraal. Daarnaast kunnen leerlingen in de bovenbouw examen doen in muziek, tekenen en handvaardigheid, kunst drama of kunst beeldend. De daltonblokken op de donderdag lenen zich voor uiteenlopende cultuurprojecten. Zo verbinden wij persoonlijke talentontwikkeling met een breed cultuurprofiel dat toegankelijk is voor alle leerlingen.

1.2 Visie

Markenhage wil leerlingen meer meegeven dan alleen kennis en cijfers: wij stimuleren hen om zich te ontwikkelen tot betrokken, creatieve en kritische burgers met een sterk cultureel zelfbewustzijn. De kernwaarden voor ons cultuuronderwijs zijn *persoonlijke ontwikkeling*, *maatschappelijke betrokkenheid* en *creatieve en culturele vorming*.

⁵ www.decampus.nl

Kernwaarden van ons cultuuronderwijs

Persoonlijke ontwikkeling

Wie ben ik en hoe ontwikkel ik mijzelf?

identiteit
kritisch denken
reflectie
verantwoordelijkheid
zelfstandigheid

Maatschappelijke betrokkenheid

Hoe verhoud ik mij tot anderen en de samenleving?

samenwerken
(democratisch)
burgerschap
cultureel bewustzijn
empathie

Creatieve en culturele vorming

Hoe gebruik ik cultuur en creativiteit om te groeien en de wereld beter te begrijpen?

creëren
onderzoeken
probleemoplossend
vermogen
interdisciplinair
werken
verbeelding
inspiratie
plezier

Bij de uitvoering van die kernwaarden hanteren we de volgende uitgangspunten:

- **Cultuur is breed en inclusief**

Cultuur gaat over kunst, maar ook over waarden, omgangsvormen, diversiteit, wetenschap, sport en maatschappij. Het vormt een ontmoetingsplek waar leerlingen met verschillende achtergronden elkaar leren begrijpen en respecteren.

- **Cultuur is verweven in alle vakken**

We geloven dat cultuur niet alleen plaatsvindt in kunstvakken. Ook in bètavakken, talen en zaakvakken zijn er rijke mogelijkheden om kritisch denken, creativiteit, samenwerking en reflectie te stimuleren. Zo krijgt elke leerling de kans om zijn of haar talenten te ontdekken en te ontwikkelen.

- **Cultuur opent werelden en vergroot kansen**

Leerlingen maken kennis met zowel vertrouwde thema's als onbekende perspectieven. Soms roept dit plezier en herkenning op, soms ongemak of verwondering. Juist door die ervaring leren leerlingen hun wereld te vergroten en zich flexibel te bewegen in nieuwe situaties.

Wij realiseren deze visie door:

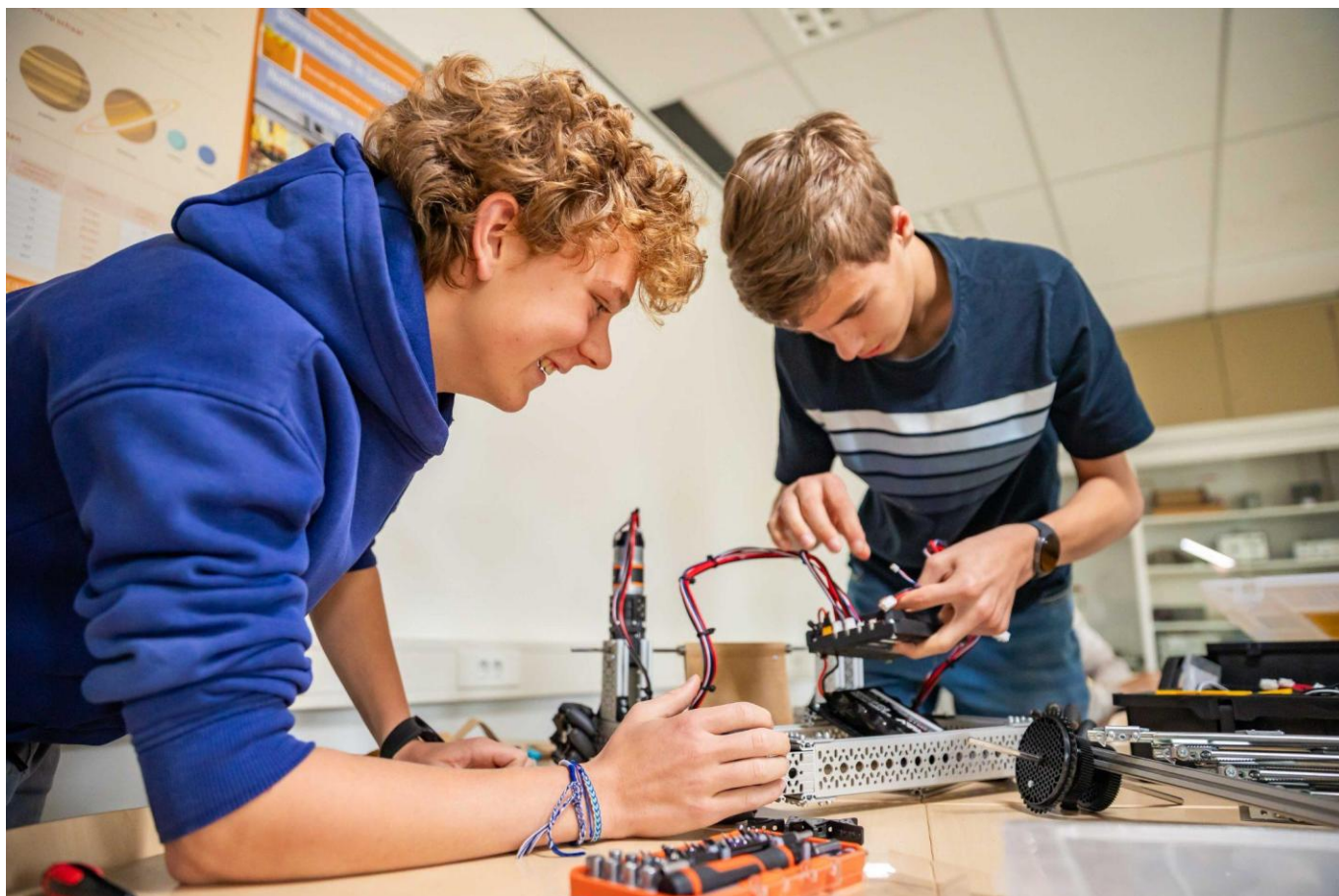
- **Vakoverstijgende projecten** die actuele thema's verbinden en samenwerking stimuleren.
- **Daltonblokken en de projectweek** waarin ruimte is voor creativiteit, burgerschap en onderzoek.
- **Middelen en tijd goed verdelen**, zodat cultuurprojecten ook buiten de kunstvakken en in de bovenbouw kunnen bloeien.
- **Structurele zichtbaarheid**: we laten onze "parels" zien, van podium- en atelierklassen tot de projectweek, robotica (First Tech Challenge), debatten, sportprojecten, cultuurreizen, het internationaal theater, Delf, Cambridge, creative writing, taaldorp en de KUL. De KUL is de culturele uitvoering van leerlingen in de vorm van een voorstelling.
- **Plezier en beleving**: cultuuronderwijs is ook samen genieten van kunst, muziek, verhalen, voorstellingen en verrassende leerervaringen en het ontdekken en ontwikkelen van talenten bij jezelf en bij anderen.

Zo geven wij invulling aan onze ambitie:

Markenhage wil leerlingen opleiden tot kritische, verantwoordelijke en compassievolle burgers die hun talenten durven inzetten in een diverse en veranderende samenleving.

Een school die leerlingen uitdaagt om te onderzoeken, creëren, reflecteren en verbinden, een school die leerlingen voorbereidt op een rol als betrokken wereldburger. Een mens met lef!

Met deze cultuur is onze school inspirerend en divers. Met cultuur wordt Markenhage een plek waar leerlingen zichzelf én elkaar leren kennen, zich breed ontwikkelen en met vertrouwen hun toekomst tegemoet gaan.

Markenhage en cultuur: een vertaalslag voor onze leerlingen

Missie

Op Markenhage gaat het niet alleen om een diploma halen. Natuurlijk helpen we je daarbij – mavo, havo of vwo – maar we willen vooral dat jij uitgroeit tot een **zelfstandige, verantwoordelijke en creatieve jongere** die stevig in de wereld staat.

Wij zijn een **daltonschool én een cultuurschool**. Dat betekent:

- **Dalton** staat voor samenwerken, zelfstandig werken, keuzes maken en leren verantwoordelijkheid nemen.
- **Cultuur** staat voor creatief denken, onderzoeken, nieuwe dingen proberen en je eigen talenten ontdekken.

We bieden naast de reguliere lessen met kunstvakken zoals dans, drama, vormgeving en techniek, beeldend, beeld & geluid en muziek ook cultuurklassen:

- **Podiumklas** → met drama, dans en zang, inclusief verdiepende workshops
- **Atelierklas** → met tweedimensionale - en driedimensionale vormgeving en de vrije ruimte.

In de bovenbouw kun je eindexamen doen in muziek, drama of beeldende kunst en handvaardigheid. Ook als je niet in een cultuurklas zit, kom je met cultuur in aanraking binnen alle vakken.

Visie

Wij geloven dat school pas echt leuk en leerzaam wordt als er **meer is dan alleen boeken en toetsen**. Daarom combineren we kennis met cultuur.

Dat betekent voor jou:

- Je leert **kritisch nadenken** en je eigen mening vormen.
- Je ontdekt **verschillende culturen en manieren van kijken**.
- Je ervaart hoe het is om samen iets te maken: een project, een voorstelling, een debat of een onderzoek.
- Je leert ook omgaan met dingen die nieuw, spannend of vreemd voelen – en zo vergroot je je wereld.

Cultuur is overal: in kunst en muziek, maar ook in wetenschap, sport, taal en hoe we met elkaar omgaan. Zo krijg je kansen om jezelf te laten zien, anderen te leren begrijpen en samen plezier te hebben.

Kortom: **Onze cultuur maakt onze school kleurrijk**. Met cultuur maken we van Markenhage een plek waar je groeit, geniet en klaar bent voor de toekomst.

1.3 Onderwijsconcept

Markenhage draagt haar predikaten 'daltonschool' en 'cultuurprofielschool' met trots. Deze titels geven immers aan dat we leerlingen breed willen vormen – op cognitief, cultureel, sportief en sociaal-emotioneel gebied – en dat we onderwijs willen aanbieden dat bijdraagt aan een sterke persoonsontwikkeling en cultureel zelfbewustzijn bij leerlingen. Onze dalton- en cultuurlessen proberen dan ook aan te sluiten bij deze doelstellingen. Dat gebeurt in een open en vriendelijk schoolklimaat waarin docenten en leerlingen elkaar respecteren, begrijpen en vertrouwen geven. Docenten vinden het dan ook belangrijk dat het leerproces en de pedagogiek zich kenmerken door een persoonlijke benadering.

Markenhage is sinds 1997 een daltonschool voor mavo, havo en vwo en kreeg in 2013 het predicaat cultuurprofielschool. Met ons onderwijs willen we aansluiten op de ontwikkelfase van jongeren. Dit doen we in de geest van Helen Parkhurst die er al vanaf de eerste helft van de 20ste eeuw van overtuigd was dat leerlingen vooral leren door het zelf te doen. *'Experience is the best and indeed the only real teacher'*, aldus Parkhurst (1922). De daltonkernwaarden zoals 'vrijheid en verantwoordelijkheid' en 'zelfstandigheid' sluiten hier op aan. Een leerling moet invloed hebben op het eigen leerproces en dit kan voor iedereen anders zijn. Elke leerling bewandelt zijn of haar eigen weg richting succes. Als leerlingen daarbij ook goed leren samenwerken met andere leerlingen, in een minisamenleving (binnen schoolmuren), kunnen zij zich kunnen ontwikkelen tot echte *'fearless human beings'*.

In de 21ste eeuw voegde de Nederlandse Dalton Vereniging (NDV) nog twee belangrijke kernwaarden toe, namelijk effectiviteit en reflectie. Bij effectiviteit denken we al snel aan rendement (vaak meetbaar in toetsen), maar ook de vorming van de persoonlijkheid van leerlingen speelt hierbij een belangrijke rol. Reflectie maakt de cirkel rond, want pas als voor een leerling (en de docent) duidelijk is waarom iets goed (of fout) is gegaan, kan hij het de volgende keer beter of anders doen. In het cultuuronderwijs is reflectie eveneens een basisprincipe: cultuur is reflecteren. De uitgangspunten van Dalton, gevoed door ontdekkingen uit de neuropsychologie en inzichten uit de cultuureducatie, vormen de basis van de zoektocht naar leerlinggericht dalton- en cultuuronderwijs.

1.4 Profielen: daltononderwijs en cultuurprofilering

1.4.1 Daltononderwijs

Het daltononderwijs onderscheidt zich van regulier onderwijs door zich te baseren op de volgende kernwaarden.⁶

Samenwerking

"The school functions as a social community"

Een daltonschool is een leefgemeenschap waar leerlingen, leerkrachten, ouders, schoolleiding en bestuur op een natuurlijke en gestructureerde wijze samen leven en werken. Een daltonschool is ook een leeromgeving waar leerlingen en leerkrachten van en met elkaar leren. Doordat leerlingen samen met leerkrachten en medeleerlingen aan hun leertaken werken, leren zij met elkaar om te gaan en leren zij dat zij elkaar kunnen

⁶ <http://www.dalton.nl/daltononderwijs/kernwaarden#reflectie>

helpen. Het verwerven van kennis en vaardigheden in samenwerking met anderen kan het leren vergemakkelijken. Leerlingen leren dat er verschillen bestaan tussen mensen. Ze leren naar elkaar te luisteren en respect te hebben voor elkaar. Als leerlingen met elkaar samenwerken, ontwikkelen ze sociale vaardigheden en leren ze reflecteren op de manier waarop ze leren, zoals het beoordelen van een eigen inbreng en die van een medeleerling, het aangaan van de dialoog, het leren omgaan met teleurstellingen en het ervaren van een meeropbrengst uit de samenwerking. Het uiteindelijke doel is democratisch burgerschap. Een daltonschool is een oefenplek voor democratisering en socialisering.

Vrijheid en verantwoordelijkheid

"Freedom and responsibility together perform the miracle."

Vrijheid is noodzakelijk om eigen keuzes te kunnen maken en eigen wegen te vinden. Vrijheid in het daltononderwijs is de gelegenheid krijgen om het taakwerk zelf te organiseren. De opgegeven leerstof en de eisen die daaraan worden gesteld, de tijdslimiet, de werkafspraken en de schoolregels vormen de grenzen waarbinnen de leerlingen hun vrijheid leren gebruiken. Een leerling leert verantwoordelijkheid voor zichzelf en zijn omgeving te dragen, als zijn omgeving hem daarvoor de ruimte en mogelijkheden biedt. Door leerlingen meer vrijheid te bieden, kunnen zij eigen keuzes maken en een actieve leerhouding ontwikkelen. Maar vrijheid betekent niet dat alles zomaar kan en mag. Het is een taak van de leerkracht om iedere leerling een structuur te bieden om vrijheid binnen grenzen te leren hanteren. Leerlingen krijgen de ruimte om te ontdekken en te experimenteren, maar worden tegelijk ook geconfronteerd met de relatie tussen wat ze doen en wat dat oplevert. Dat is voor leerlingen een geleidelijk leerproces, waarin zelfkennis en zelfinschatting een grote rol spelen.

Effectiviteit

Dalton is een "efficiency measure".

Dalton is een maatregel om effectiever te werken: "a simple and economic reorganization of the school". Helen Parkhurst, de initiator van het dalton-onderwijs, wil met haar Dalton Plan het schoolse leren doelmatiger maken. Daarom zijn effectiviteit en efficiency al vanaf het begin twee belangrijke begrippen. Effectiviteit en efficiency vooronderstellen duidelijkheid over de onderwijsopbrengsten. Parkhurst vindt dat het onderwijs een brede functie heeft. Onderwijs behoort kinderen en jeugdigen ook cultureel en moreel te vormen, zodat ze zelfredzaam en sociaal verantwoordelijk worden: geoefend in, gewend aan en voorbereid op leven, werken en samenleven. Het daltononderwijs is gericht op een effectieve inzet van tijd, menskracht en middelen. Parkhurst wil omwille van de efficiency leerlingen juist verantwoordelijkheid in handen geven. Zij stelt dat als leerlingen een taak krijgen waarvoor zij verantwoordelijkheid dragen en die ze in vrijheid zelf plannen en uitvoeren, het onderwijs dan veel effectiever is dan het stilzit- en luisteronderwijs dat zij zelf doorlopen heeft. Parkhurst maakt in haar Dalton Plan van kinderen als het ware kleine ondernemers, die verantwoordelijkheid leren dragen voor het schoolwerk, hun eigen werk, dat ze in vrijheid uitvoeren.

Zelfstandigheid

"Experience is the best and indeed the only real teacher."

Zelfstandig leren en werken op een daltonschool is actief leren en werken. Een leerling wil doelgericht werken aan een taak of opdracht en is in staat om tijdens dit leerproces hulp te zoeken indien noodzakelijk. Deze manier van werken stimuleert het probleemoplossend denken van leerlingen. Om later als volwassene goed te kunnen functioneren, moet een leerling leren beoordelen welke beslissingen hij moet nemen en wat de gevolgen daarvan zijn. De keuzevrijheid dwingt een leerling tot het nemen van zelfstandige beslissingen die voor hen effectief en verantwoord zijn.

Reflectie

"I would be the first to hear welcome criticism."

Reflectie, nadenken over je eigen gedrag en je eigen werk, is op daltonscholen belangrijk. Op daltonscholen maken leerlingen vooraf een inschatting van de moeilijkheidsgraad en de tijd van de opdrachten. Achteraf wordt hierover ook een feitelijke beoordeling gegeven en worden in gesprek regelmatig de inschattingen vooraf en de feitelijke beoordelingen achteraf met elkaar vergeleken. In zulke gesprekken kan er dan bijvoorbeeld aandacht worden geschonken aan de vraag waarom een kind steeds de opgaven in de taak vooraf moeilijker inschat dan ze (achteraf) blijken te zijn. Op andere aspecten van het werken in de klas wordt op een soortgelijke wijze gereflecteerd. Zo wordt geleidelijk de vaardigheid in het zelfstandig werken en het samenwerken opgebouwd. Het kritisch benaderen van onderwijskundige ontwikkelingen en inzichten is op een daltonschool vanzelfsprekend. Iedere docent die op een daltonschool werkt, reflecteert op zijn/haar onderwijspraktijk en professioneel handelen. Ook op schoolniveau vindt reflectie op de kwaliteit van het daltononderwijs voortdurend plaats.

1.4.2 Cultuureducatie en cultuurprofilering

Markenhage heeft, naast dalton, een bewuste keuze gemaakt voor cultuur. Naast het ontwikkelen van de intellectuele vermogens van kinderen kiezen we voor de ontwikkeling van hun creatieve en expressieve talenten. Markenhage stimuleert leerlingen ook om actief deel te nemen aan kunst en cultuur. Daarom bieden we leerlingen een groot scala aan mogelijkheden om zich zowel binnen als buiten de lessen te ontplooien op cultureel gebied.

Op Markenhage is er een verschil tussen de algemene cultuureducatie en de cultuurprofilering in de cultuurklassen.

1.4.3 Algemene cultuureducatie

Markenhage wil alle leerlingen in aanraking brengen met uiteenlopende cultuuruitingen. Daarom ademt het hele lesrooster in de onderbouw kunst en cultuur met vakken als muziek, tekenen, vormgeving en techniek, beeld & geluid, drama en dans. De bovenbouw biedt dan weer meer verdieping bij CKV, beeldende vorming, drama en muziek. Bij vakken als Nederlands, Engels, geschiedenis en maatschappijwetenschappen verdiepen leerlingen zich weer in de literaire, historische en culturele context van verhalen, (historische) gebeurtenissen en maatschappelijke veranderingen.

In hoofdstuk 2 wordt verder uitgewerkt waaruit de cultuureducatie voor alle leerlingen bestaat en hoe dit terugkomt in de organisatie en in het curriculum van de school.

1.4.4 Cultuurprofilering in de cultuurklassen

Veel leerlingen kiezen voor Markenhage vanwege de cultuurklassen. Deze cultuurklassen - die bestaan uit atelierklassen en podiumklassen - geven leerlingen een unieke mogelijkheid om hun kunstzinnige ambities handen en voeten te geven en om hun talenten en vaardigheden verder te ontdekken en te ontplooien.

Hoofdstuk 3 gaat verder in op de visie, doelstellingen en structuur van de cultuurklassen en geeft informatie over de exposities en voorstellingen, de rapportages, certificering en toelating.

A photograph of a group of people in a room, possibly a classroom or a meeting. In the foreground, a person is seen from the side, looking towards the camera. In the background, several other people are visible, some standing and some sitting. The room has a wooden floor and a white wall. The overall tone of the image is warm and slightly blurred.

Cultuureducatie 2

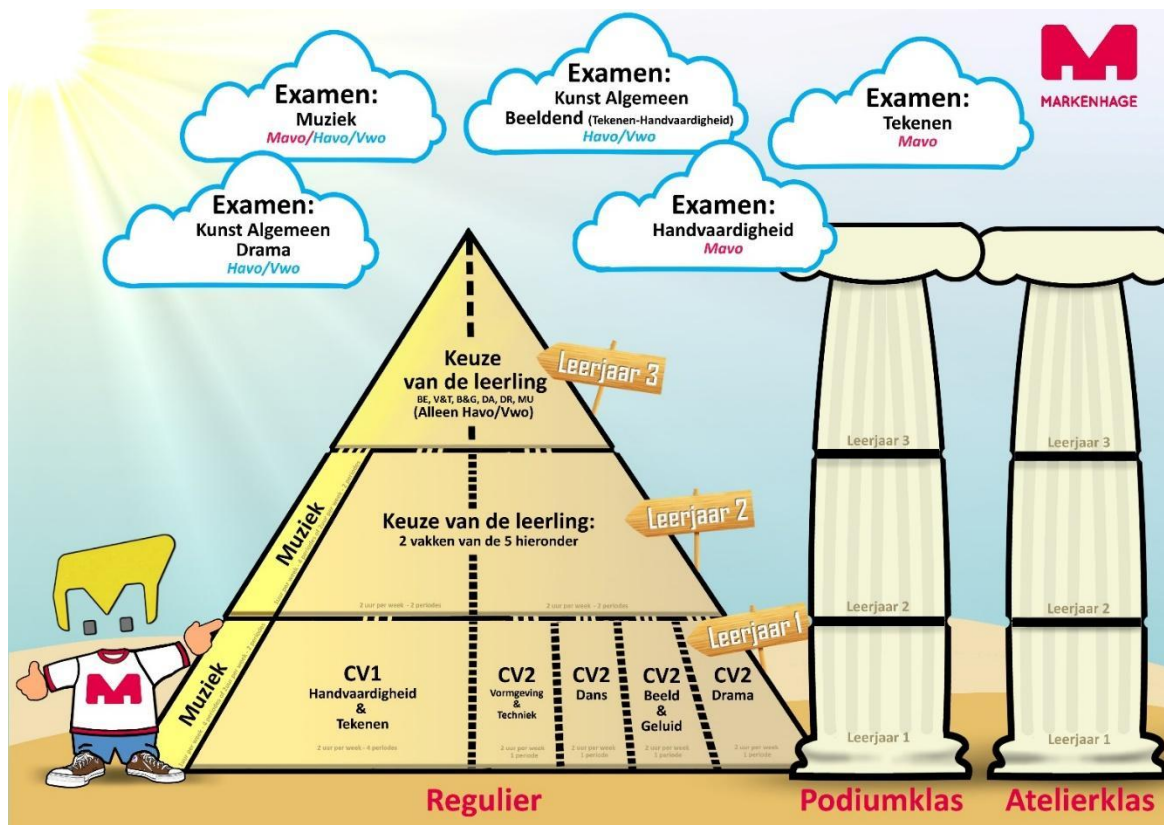
Hoofdstuk 2. Cultuureducatie

2.1 Basiscurriculum kunst en cultuurvakken

Dat leerlingen naar school gaan om iets te leren, spreekt voor zich. Wát leerlingen moeten leren, ligt verankerd in de Wet op het Voortgezet Onderwijs. In principe leren leerlingen op Markenhage inhoudelijk dus precies hetzelfde als op andere scholen. In eerste instantie leiden we op voor het diploma vwo, havo of mavo. Binnen de Wet op het Voortgezet Onderwijs heeft echter iedere school de ruimte om zich op een speciale manier te profileren. Markenhage heeft daarin, naast dalton, een bewuste keuze gemaakt voor cultuur. Naast het ontwikkelen van de intellectuele vermogens van kinderen kiezen we voor de ontwikkeling van hun creatieve en expressieve talenten.

Binnen de reguliere lessen besteden we daarom veel aandacht aan cultuur. Het vak culturele vorming krijgt iedere leerling in de eerste en de tweede klas maar liefst drie tot vijf uur in de week. In die tijd ontwikkelen kinderen hun talenten op het gebied van muziek, tekenen, vormgeving & techniek, beeld & geluid, drama en dans. In de eerste klas volgen de leerlingen de laatste vier vakken elk een periode lang. In de tweede klas maken zij uit deze vier vakken en het vak beeldend een keuze van twee en volgen zij de gekozen vakken een half jaar. In het derde jaar (alleen havo/vwo) kiezen leerlingen ten slotte uit de vier vakken, aangevuld met beeldend en muziek, opnieuw twee vakken die zij weer ieder een half jaar volgen. Op deze manier leren leerlingen kiezen. Daarnaast ontdekken zij waar hun kwaliteiten liggen.

In de bovenbouw hebben de leerlingen ook een ruime keuze aan culturele vakken. In de mavostroom kunnen de leerlingen kiezen voor muziek, tekenen of handvaardigheid. In de havo- en vwo-stroom zijn muziek, kunst beeldend en kunst drama culturele keuzevakken.

Afbeelding 1: Cultuurpiramide Markenhage

Onze passie voor cultuur houdt echter niet op bij de lesuren culturele vorming per week. Ook in de reguliere lessen wordt waar mogelijk aandacht besteed aan het culturele aspect van het vak en in de daltonblokken en de projectweek is er ruimte voor cultuur, bijvoorbeeld bij de voorleeswedstrijd, de cursus 3D- printen, schrijversbezoeken en vakoverstijgende projecten. Steeds meer vakken werken samen aan projecten waarin cultuur de leidraad is. Op de BAL-dagen (Buitenschoolse Activiteiten voor Leerlingen) is er altijd een cultureel onderdeel in het programma opgenomen. En door samenwerking met culturele instellingen in Breda e.o. komen leerlingen ook buiten school steeds meer in aanraking met cultuur.

Zie voor hele cultuuraanbod bijlage 1

2.2 Culturele activiteiten

Markenhage heeft gekozen voor een brede invulling van het cultuuronderwijs. Dat betekent ook dat de culturele activiteiten zowel betrekking hebben op de uiteenlopende kunstuitingen als op de samenleving, de politiek, religie, de geschiedschrijving en de actualiteit. De culturele activiteiten vinden plaats binnen de lessen van de verschillende schoolvakken en binnen vakoverstijgende projecten in de onderbouw en bovenbouw.

2.2.1 Daltonblokken

Markenhage biedt uiteenlopende cultuuractiviteiten aan in de daltonblokken, met name op de donderdag. De daltonblokken bestaat uit twee lesuren op de dinsdag- en donderdagmiddag.

Leerlingen kunnen op de donderdagen uit verschillende workshops kiezen zoals filosofie, schaken, de schooltuin, debatteren en 3D-printen. Daarnaast zijn er nog tal van activiteiten die extra worden aangeboden in de daltonblokken zoals het project Zero Trash Breda, het project Intermedialiteit of de digitale krant.

Ook worden workshops aangeboden vanuit de cultuurwinkel in Breda (Nieuwe Veste) zoals de lessenreeks programmeren en gamedesign.

Markenhage wil vanaf het schooljaar 2021 – 2022 in de daltonblokken elke periode meerdere cultuuractiviteiten aanbieden voor de verschillende leerjaren. Het idee is dat leerlingen dan iedere periode minimaal één activiteit volgen. Om het aanbod te verruimen is Markenhage in gesprek met de cultuurwinkel in Breda voor een intensievere samenwerking. De cultuurwinkel treedt op als schakel tussen de scholen en de culturele instellingen in Breda. Op die manier kan Markenhage nog beter profiteren van de programma's van de cultuurinstellingen en de verschillende festivals en evenementen.

2.2.2 Vakoverstijgende projecten

In 2024 is op Markenhage voor het eerst een projectweek geweest waarin alle leerjaren (behalve de eindexamenklassen i.v.m. de cultuurreis) de hele week hebben deelgenomen aan een diversiteit aan veelal vakoverstijgende projecten. In 2025 heeft deze projectweek een kwaliteitsslag gemaakt met een overkoepelend thema, deelthema's en een aantal richtlijnen waar projecten aan moeten voldoen. In een ruim aantal projecten is de koppeling met cultuuronderwijs expliciet aanwezig. Denk hierbij aan Artcadia (het ontwerpen en presenteren van een duurzame oplossing voor een probleem in een stad in 2070) in leerjaar 2, het maken en ontwerpen van een digitale krant in leerjaar 1, een excursie naar het Instituut voor Beeld- en Geluid in mavo-3, het ontwerpen van een nieuwe samenleving in het spel "Terra Nova" in vwo-5 enz. De komende schooljaren zal verder worden gewerkt aan de ingezette verbeteringen van de projectweek.

Buiten de projectweek worden er ook geregeld (vakoverstijgende) projecten aangeboden in de daltonblokken op dinsdag en donderdag.

2.2.3 Overige culturele activiteiten

Cultuur is verweven in tal van activiteiten waaraan leerlingen deelnemen. Een overzicht van de culturele activiteiten voor leerlingen:

Excursies BAL (Buitenschoolse activiteiten leerlingen)

We organiseren jaarlijks twee BAL- activiteiten per leerjaar waarvan één in het teken staat van teambuilding en de andere dag in het teken van cultuur. Daarbij kan gedacht worden aan het bezoek van een stad met bijbehorende opdrachten. Voorbeelden: Breda, Lille, Leiden, Ieper, Den Bosch, Mechelen, Rotterdam en Amsterdam.

Cultuurreizen

Mavo - 4: Praag

Havo - 5: Berlijn

Vwo - 6: Berlijn

Excursies

- Bezoek aan een museum voor leerlingen met het examenvak tekenen (mavo, havo, vwo) en handvaardigheid (mavo) ter voorbereiding centraal examen CSE
- Excursie Tweede Kamer Den Haag: examenklassen (mavo, havo, vwo), maatschappijwetenschappen, maatschappijkunde.
- Bezoek voorstellingen in het Chassé theater met de podiumklassen en reguliere cv 2 klassen havo/vwo 3.
- Bezoek diverse musea met atelierklassen en reguliere klassen.
- Bezoek BredaPhoto met CKV-leerlingen en atelierklassen.
- Bezoek Blind Walls Gallery met CKV-leerlingen.

Voorstellingen/ presentaties

- Voorstellingen worden geprogrammeerd in het Campus theater: thematisch per afdeling. Bijvoorbeeld "Later begint nu" door Signatuur Onbekend voor havo en vwo 3 leerlingen over keuzes van hun vakkenpakket.
- Poëzie, dichter op school voor CKV-klassen havo/vwo (Nederlands en CKV havo/vwo)
- Schrijversbezoek (Schrijverscentrale) voor de brugklassen
- Aan actualiteit gerelateerde voorstellingen zoals de theatervoorstelling 'Gevaarlijke Namen' over 25 jaar na Srebrenica en 'Praat politiek met me' (Signatuur Onbekend).
- Demo's leerlingen BSM (Bewegen Sport en Maatschappij).
- Eindexamen praktijk muziek: publieke concerten mavo en havo/vwo
- Expositie op school door atelierklasleerlingen en leerlingen uit de reguliere stroming havo/vwo 3.
- Presentaties profielwerkstuk door leerlingen uit havo 5 en vwo 6.
- Voorstellingen door podiumklasleerlingen uit leerjaar 1,2 en 3.
- KUL : een culturele avond voor en door leerlingen met eigen podiumpresentatie: muziek, dans, drama, performance, poëzie
- Schoolfeesten: themafeesten door leerlingenraad met muziek van eigen DJ's.
- Debatmiddag Bredase scholen. Stedelijke wedstrijd debatteren vo-scholen, dalton-debatwedstrijden, jaarlijkse Nationale vmbo-debattoernooi.
- Voorleeswedstrijd Nederlands
- Internationaal theater van ADG-Europe voor de bovenbouwleerlingen met Frans. Dit wordt georganiseerd door Markenhage en aangeboden aan diverse scholen in de omgeving.

Rock- en cultblock: naschoolse cursussen voor leerlingen die het leuk vinden om een instrument te leren spelen zoals:

- Gitaar
- Bandcoaching
- Piano
- Zang
- Sing- and songwriting

Verder bieden we: koken, DJ en theatertechniek aan.

A group of people in traditional costumes, including long white dresses and headscarves, are performing a dance on a stage. The background is a solid blue color. The title 'Cultuurklassen 3' is overlaid on the image in white text.

Cultuurklassen 3

Hoofdstuk 3. Cultuurklassen

De leerlingen die kiezen voor de cultuurklassen, volgen allereerst gewoon de lessen in hun eigen klas. Naast, en deels in plaats van, die lessen volgen ze een programma van gemiddeld vier uur in de week, dat hun de mogelijkheid biedt te werken aan hun ambities op kunstzinnig vlak.

Er zijn twee typen cultuurklassen:

- In de atelierklas ontwikkelen kinderen hun beeldende vermogens. Enerzijds is de atelierklas een verdieping van het reguliere programma van culturele vorming, anderzijds is het een verbreding, waar kinderen kennis maken met verschillende kunstdisciplines bijvoorbeeld fotografie, keramiek, modelleren, beeldhouwen, etc.. Elk jaar werken de leerlingen toe naar twee exposities, één op school en één op locatie in de stad.
- In de podiumklas staan drama, dans en zang centraal. Kinderen ontwikkelen hun talenten op deze gebieden, en krijgen in de loop van de opleiding ook diverse workshops van gastdocenten vanuit de drie vakgebieden. Ook werkt elk leerjaar toe naar een voorstelling. De cultuurklassen kunnen in de onderbouw worden gevolgd.

3.1. Atelierklas

3.1.1 Visie en doel van de atelierklas

De atelierklas is er om leerlingen kunst te laten maken en te laten beleven. Plezier, zelfvertrouwen en trots is de basis van het werkproces. Er wordt aandacht besteed aan technieken, vaardigheden en creatief denken. Het creatieve leerproces biedt de leerlingen op diverse vlakken en in verschillende situaties houvast. Dit doen we door het vermogen te ontwikkelen om goede keuzes te maken, te experimenteren, te onderzoeken, verbanden te kunnen leggen en oplossingen te kunnen bedenken, te verhelderen en te reflecteren. Dit alles vanuit hun intrinsieke motivatie, de innerlijke wil en drang om te leren. De leerlingen kijken naar werk van elkaar en kunst in de omgeving en maatschappij. Zo wordt kunst interessant en betekenisvol.

3.1.2 Doelstellingen en structuur

De leerlingen van de atelierklas volgen een programma vanaf klas 1 t/m klas 3. Binnen elk niveau (mavo, havo en vwo) kunnen leerlingen het atelierklasprogramma volgen. Deze verschillende niveaus zitten bij elkaar in heterogene groepen. Het voordeel van deze heterogene groepen is dat de leerlingen heel veel van elkaar leren en dat ieder kind de ruimte heeft om met zijn kwaliteiten aan de slag te gaan. In de creatieve vakken is het anders dan bij de leervakken waar een zekere mate van intelligentie bepalend is voor de resultaten. Bij de kunstvakken wordt een creatief proces niet geleid door intelligentie maar door gevoel, eigenwaarde, onderzoek, experiment en groei.

De opbouw van de atelierklas is erop gericht dat leerlingen na 3 jaar Atelierklas in staat zijn om zelfstandig een onderzoek te starten, te experimenteren, te reflecteren en keuzes te maken die uiteindelijk leiden naar een eigen beeldtaal.

In leerjaar 1 wordt leerlingen een groot aantal technieken en vaardigheden op het tweedimensionale en driedimensionale vlak aangeboden. Daarnaast leren ze stapsgewijs een onderzoek uit te voeren vanuit intrinsiek motivatie. Door het

inhuren van specialisten, het bezoeken van musea, onderwijsinstellingen en onderzoek doen naar kunstenaars wordt hun beeld en kijk verruimd.

Op deze manier stappen ze vol vaardigheden in leerjaar 2 waar ze verder hun proces leren uitdiepen en een eigen werkwijze leren ontwikkelen. Dit wederom aangevuld met nieuwe technieken en vaardigheden. Ook kunstenaars en specialisten zorgen voor een bredere kijk door middel van de aangeboden workshops en museumbezoeken.

In leerjaar 3 krijgen de leerlingen steeds meer zicht op hun eigen kwaliteiten en belangstellingen binnen de kunstvakken en krijgen ze de mogelijkheid om dit verder uit te diepen. De vakken tweedimensionaal en driedimensionaal zijn dan ook niet langer gescheiden maar kunnen naar eigen interesse gecombineerd worden. Daarnaast bieden we workshops en museumbezoeken aan om hen te inspireren en hun kijk te verbreden.

In al die jaren neemt de vrijheid in vorm, materiaal, techniek en uitwerking steeds meer toe. Zo zien we dat de leerlingen ook steeds zelfstandiger hun proces doorlopen.

3.1.3 Vakonderdelen

Ieder leerjaar is opgebouwd uit 3 vaste vak onderdelen: 2D, 3D en vrije ruimte. De theoretische component wordt binnen de verschillende vakonderdelen aangeboden en verwerkt.

3.1.4 Jaarplanning workshops en museumbezoeken

Jaarlijks bekijken we opnieuw welke workshops en museumbezoeken we plannen voor elk leerjaar. We organiseren drie workshops en twee museumbezoeken per leerjaar per jaar. Het kan zijn dat een workshop gekoppeld is aan een museumbezoek of er los van staat.

We zorgen ervoor dat de workshops en museumbezoeken aansluiten op het programma en op de leerwereld van de kinderen.

3.1.5 Presenteren en exposeren

Elk jaar zijn er twee officiële momenten waarop de leerlingen hun werk presenteren aan het publiek. Binnen het Open Atelier op school laten leerlingen helemaal zelf hun werk en proces zien. Dit doen ze ieder op een eigen manier. Daarnaast kijken ze bij elkaar naar de verschillende manieren van presenteren en is er aan het einde van het jaar een expositie extern in een galerie in Breda waar alle leerlingen twee kunstwerken van dat jaar uitkiezen waar ze het meest trots op zijn. Bij het open atelier ligt de verantwoordelijkheid bij de leerlingen. Zo leren ze hoe ze hun werken kunnen presenteren. Bij de eindexpositie wordt het totaalbeeld gevormd door de leerkracht om zo een eenheid te creëren. De leerlingen geven van tevoren aan hoe en op welke manier het gepresenteerd moet gaan worden en we vragen hun hulp ter plaatse bij het presenteren van het werk. Leerjaar 3 opent de expositie waarna ze hun certificaat in ontvangst nemen.

3.1.6 Rapportage

Alle leerlingen schrijven per schooljaar een eigen rapportage. Daarin reflecteren ze op hun eigen werk en het werk van hun klasgenoten. Ze beschrijven waar ze staan en waarin ze nog willen groeien. De docent kijkt of de leerling de eigen reflectie goed in kaart heeft gebracht en schrijft ook een reactie op het rapport. Dit wordt altijd op een positieve, opbouwende en stimulerende manier verwoord aan de hand van vragen, tips en tops.

3.1.7 Certificering

Aan het eind van de Atelierklas ontvangt de leerling een certificaat waarin staat dat hij/zij met goed gevolg de atelierklas heeft doorlopen.

3.1.8 Toelating

Om in de atelierklas plaats te nemen dient een leerling toelating te doen voordat hij/zij zich aanmeldt op Markenhage. Tijdens de toelating tonen de leerlingen hun eerder gemaakte werken en beargumenteren ze waarom ze willen deelnemen aan de atelierklas. Daarnaast krijgen ze een tekenopdracht die ze ter plaatse maken.

Wij willen zien of een leerling gemotiveerd is, creatief kan denken, en welke vaardigheden ze al bezitten. De motivatie is het belangrijkste argument om een leerling toe te laten. In alle gevallen kijken we naar wat het beste is voor het kind.

3.2 Podiumklas

3.2.1 Visie

‘Leren door doen’. In de podiumklas wordt de creatieve ontwikkeling van de leerling gestimuleerd. Hierbij staan plezier, ontdekken, creëren, samenwerken en reflecteren centraal bij alle podiumvakken. Technische vaardigheden vormen een belangrijk onderdeel maar het accent ligt op het helpen ontdekken van de eigen mogelijkheden en talenten, samen en met respect voor elkaar.

Kunst- en cultuuronderwijs kan verwonderen, stimuleert de zintuigen en activeert de verbeeldingskracht. Daarom vinden we, naast de kunstzinnige ontwikkeling van de leerling, ook kennis van cultuur belangrijk. Leerlingen komen, gedurende drie jaar podiumklas, in aanraking met bekende en minder bekende uitingen van kunst en cultuur.

Hierdoor leren zij over zichzelf, de omgeving, de maatschappij en de wereld.

3.2.2 Opbouw en doelstellingen podiumklas

De podiumklas is een traject van drie leerjaren (klas 1 t/m 3), voor leerlingen van ieder niveau (mavo, havo of vwo). Dit zijn heterogene groepen, de niveaus van de leerlingen kunnen van elkaar verschillen. In de podiumklas krijgen leerlingen de vakken dans, drama en zang.

Een veilige sfeer in de klas is essentieel. Door de experimentele leeromgeving in de podiumklasvakken, hoeven leerlingen geen angst te hebben om ‘fouten’ te maken. In de podiumklas werken leerlingen in kleinere groepen, in teamverband of als hele klas samen. Leerlingen communiceren met elkaar, creëren, oefenen, luisteren, leren elkaars ideeën accepteren, en het geven van feedback. Deze interacties zorgen ervoor dat zij op een natuurlijke en onbewuste manier sociale vaardigheden ontwikkelen en creatief en kritisch leren denken. We vinden het van groot belang dat leerlingen leren hoe zij om kunnen gaan met verschillen, hoe ze met elkaar in gesprek gaan, hoe zij elkaar kunnen ondersteunen en hoe ze ervaringen kunnen delen. Het programma van de podiumklas is erop gericht dat een leerling na drie jaar:

Voor dans, een leerling kan ...

- kenmerken benoemen en dansen (uitvoeren) van verschillende dansstijlen.
- optimaal eigen fysiek inzetten om dans te creëren.
- communiceren en samenwerken in grotere groepen en opeenvolgend en/of tegelijkertijd reageren in gelijkwaardige en/of verschillende rollen.
- zelfstandig werken/dansen binnen een geleide dansopdracht.
- bewegingsideeën in dans vertalen met gebruikmaking van de danselementen: kracht, ruimte en tijd.
- zelfontworpen dans samen met anderen uitvoeren.
- presenteren met voortdurende concentratie/ persoonlijke uitstraling/ durf/ overtuiging/ dansgevoel zodanig dat het dansplezier en/of de betekenis van de dans overkomt bij de toeschouwer.

- reflecteren op eigen dansvaardigheden

Voor drama, een leerling kan ...

- wisselen tussen centraal en ondersteunend spel, doet spelaanbod en geeft spelimpulsen.
- technische spelvaardigheden als incasseren, uitvergroten en schakelen toepassen.
- open staan voor, en werkt met de reacties en regieaanwijzingen van de docent en medespelers.
- een scène maken en presenteren waarin de 5 W's verwerkt zijn.
- actief, mimiek/motoriek en stem inzetten om een personage vorm te geven.
- actief mogelijkheden van kostuum, beweging, enscenering, decor, muziek en tekst onderzoeken om een scène of personage vorm te geven.
- actief deelnemen in het maakproces van een productie (onderzoeken, samenwerken, maken, experimenteren, schrijven, tekst leren)
- klasgenoten in hun leerproces ondersteunen door positieve feedback te geven.
- reflecteren op het eigen leerproces: eigen kwaliteiten en leerpunten kan benoemen.

Voor zang, een leerling kan ...

- zelfstandig en in groepsverband werken binnen een geleide zangopdracht.
- ademhalingstechniek herkennen, begrijpen en kan inzetten.
- dictie en uitspraak optimaliseren.
- verschillende mondstanden herkennen, begrijpen en kan inzetten om de stemtechniek te optimaliseren.
- presenteren met voortdurende concentratie/ persoonlijke uitstraling/ durf/ overtuiging/ zodanig dat het plezier en/of de betekenis van het muziekstuk overkomt bij de toeschouwer.
- reflecteren op het eigen leerproces: eigen kwaliteiten en leerpunten kan benoemen.

In drie jaar podiumklas leren leerlingen communiceren en zich expressief te uiten.

De persoonlijke ontwikkeling op communicatief, intellectueel, gevoelsmatig, sociaal en fysiek gebied wordt gestimuleerd. Leerlingen leren over en maken kennis met verschillende vormen van kunst en cultuur. Tevens vormt het programma in de podiumklas een goede basis voor een beroepsopleiding in de kunsten.

3.2.3 Jaarplanning, workshops en theaterbezoek.

Jaarlijks worden er, voor ieder podiumklas leerjaar, twee workshopmiddagen georganiseerd. Hierbij krijgen de leerlingen les van externe specialisten binnen de verschillende vakgebieden (dans, drama of zang). Daarnaast worden er, per leerjaar, twee voorstellingen in het theater bezocht, waarbij leerlingen kennismaken met uiteenlopende culturen en kunstuitingen (ballet, opera, toneel, hiphop, spoken word etc.).

3.2.4 Presenteren.

Of het nu bij zang, dans of drama is; Presenteren is een belangrijk onderdeel van iedere podiumklas-les. Maar jaarlijks maakt iedere klas ook een voorstelling voor groot publiek, in de theaterzaal van de school. Gemiddeld wordt er, per productie, tien weken gewerkt aan het bedenken, maken en repeteren van de voorstelling, die driemaal wordt opgevoerd.

De inbreng van de leerlingen wordt voor zo'n voorstelling op verschillende manieren gebruikt en ingezet. Door de visie en ideeën van de leerling op het thema en de inhoud mee te nemen en daarnaast het fysieke, de verbeelding, en het spel te stimuleren, wordt er tijdens het maakproces samengewerkt tussen docent (maker) en de leerling. Het is belangrijk om vanuit de inbreng van de leerlingen te werken. Op deze manier worden zij meegenomen in de artistieke keuzes die gemaakt en onderzocht worden. Als de leerlingen het onderzoek, de vorm en de inhoud van de voorstelling begrijpen, kunnen zij de thematiek vertalen naar het publiek waardoor de zeggingskracht en daarmee de kwaliteit van de voorstelling, wordt vergroot.

3.2.5 Beoordeling

Aan het einde van elke periode (vier keer per schooljaar) krijgen de leerlingen, per vak, een beoordeling op het rapport. Tijdens de lessen ontvangen de leerlingen feedback door middel van tips en tops. Ook het invullen en nabespreken van reflectie-formulieren is een onderdeel van de podiumklas-lessen.

3.2.6 Certificaat

Aan het eind van de drie jaar podiumklas ontvangt de leerling een certificaat waarin staat dat hij/zij de podiumklas met goed gevolg heeft doorlopen.

3.2.7 Toelating

Er geldt een toelatingsprocedure voor de podiumklas. Deze toelating bestaat uit drie onderdelen; een drama-, dans- en zangles. Hierbij letten we op motivatie, (spel) plezier, lef, aanleg/talent en (sociale) vaardigheden. Motivatie en sociale vaardigheden zijn de belangrijkste onderdelen om een kind wel of niet toe te kunnen laten.

A large, semi-transparent image of a hand pointing downwards, rendered in shades of red and purple, serves as the background for the entire page. The hand is positioned diagonally, with the index finger pointing towards the bottom right.

De coördinatie van cultuur- onderwijs

4

Hoofdstuk 4 De coördinatie van cultuuronderwijs

Op Markenhage werken we samen met een team van professionals aan de cultuurprofilering. De cultuurprofilering wordt breed gedragen en is niet afhankelijk van één persoon. In dit hoofdstuk willen we de rollen van deze verschillende teamleden bespreken.

4.1 Het cultuurteam

Fieke Bakx docent beeldende vorming coördinator atelierklassen	Ingeborg Blom docent drama coördinator podiumklassen	Carolien Buijs docent Duits dalton- en cultuurwerkgroep	Linda van Dartel docent aardrijkskunde dalton- en cultuurwerkgroep
Hilde Dehouck docent drama, coördinator podiumklassen	Yana Drabyschak docent Engels dalton- en cultuurwerkgroep	Sjors van der Giessen docent Nederlands dalton- en cultuurwerkgroep	Mathyn de Jong docent muziek/zang
Thyra Jörgensen docent biologie dalton- en cultuurwerkgroep	Marthe van Kaam docent aardrijkskunde dalton- en cultuurwerkgroep	Kim de Looper docent muziek coördinator Rockblock en Cultblock	Malu van Middendorp docent Duits dalton- en cultuurwerkgroep
Antoinette van Milaan docent scheikunde coach FTC-team dalton- en cultuurwerkgroep	Femke Penninx docent beeldende vorming & CKV coördinator atelierklassen	Mathijs Roks docent beeldende vorming & CKV	Claudia Schurkens docent scheikunde dalton- en cultuurwerkgroep
Frank Simons docent beeldende vorming & CKV	Marcel van de Steenoven conrector onderwijs	Ellis Sweep docent beeldende vorming & CKV coördinator projectweek	Nathan Veldhuijsen docent Nederlands CKV dalton- en cultuurcoördinator
Judith van de Ven docent dans & CKV dalton- en cultuurcoördinator	Sanne Wirken teamleider havo-4, vwo-4 dalton- en cultuurwerkgroep	Bram van Zijl docent Engels & CKV dalton- en cultuurwerkgroep	

4.2 De dalton- en cultuurcoördinatoren

De dalton- en cultuurcoördinatoren bewaken de lijnen en het overzicht rondom de ontwikkelingen van de cultuurprofilering en hebben in opdracht van de directie en in samenwerking met de dalton- en cultuurwerkgroep en coördinatoren van de atelier- en podiumklassen het cultuurprofielplan geschreven.

Taken van de dalton- en cultuurcoördinatoren zowel beleidsmatig als praktisch:

- Dalton- en cultuurcoördinatoren bewaken de doorlopende leerlijn van de cultuurprofilering. Zij hebben daarbij regelmatig overleg met de directie en coördinatoren van de cultuurklassen over hoe de beide stromen (podiumklas en atelierklas) zich ontwikkelen en hoe dit op elkaar af te stemmen.
- Dalton- en cultuurcoördinatoren hebben een sturende rol bij nieuwe ontwikkelingen binnen de cultuurprofilering.
- Dalton- en cultuurcoördinatoren zien erop toe dat de inhoudelijke ontwikkeling van de cultuurprofilering overeenkomt met de schoolvisie en -ontwikkelingen.
- Dalton- en cultuurcoördinatoren evalueren samen met collega's de lopende projecten en lessen en de daarbij horende culturele activiteiten.
- Dalton- en cultuurcoördinatoren zetten samen met de dalton- en cultuurwerkgroep cultuurdoelen op.
- Dalton- en cultuurcoördinatoren hebben een sturende rol bij het binnenhalen van nieuwe projecten en samenwerkingen met externe instanties en bedrijven.
- Dalton- en cultuurcoördinatoren zijn de contactpersonen namens de cultuurprofilering zowel intern als extern. Denk hierbij aan terugkoppeling van afspraken naar teamleiders, ontwikkeling en planning van projecten binnen de daltonuren, opzetten van cultuurdagen, zitting nemen in externe werkgroepen en kennis delen uit bijvoorbeeld leernetwerken van de VCPS.

4.3 De sectievoorzitters en coördinatoren van de cultuurklassen

De sectievoorzitters en coördinatoren van de cultuurklassen bewaken de lijnen en het overzicht rondom de ontwikkelingen van de cultuurklassen en de reguliere vakken en hebben in samenwerking met het team en de directie het leerplan van de cultuurklas(sen) geschreven. De sectievoorzitters en coördinatoren van de cultuurklassen zijn de schakel tussen de schoolleiding en collega's die lesgeven in de cultuurklassen en kunstvakken. De sectievoorzitters en coördinatoren van de cultuurklassen zijn de contactpersonen namens de sectie en cultuurklassen.

Taken van sectievoorzitters zowel beleidsmatig als praktisch:

- Sectievoorzitter bewaakt de doorlopende leerlijn van de cultuurklassen.
- Aansturen en controleren van de PTA's binnen de sectie.
- Sectievoorzitter let op logische opbouw en koppeling van de cultuurklassen met de reguliere lessen.
- Implementeren en aansturen van nieuwe ontwikkelingen binnen de verschillende vakken.
- De sectievoorzitters evalueren samen met collega's de lessen en indien nodig wordt het programma aangepast.
- De sectievoorzitter zet de sectiedoelen op, in samenwerking met het team.
- De sectievoorzitter levert de begrotingsaanvraag aan bij de schoolleiding
- De sectievoorzitter leidt en bereidt de sectievergaderingen voor en koppelt de inhoudt hiervan terug naar de directie.
- Beheert de sectietaken en verdeelt de sectietaken naar rato.
- Monitoren van het onderhoud van de lokalen (wensen, reparaties e.d.) in samenwerking met onderwijs ondersteunend personeel.
- Begeleiding van nieuwe collega's, motiveren en stimuleren van de sectie, problemen binnen de sectie signaleren en oplossen/oppakken.

4.4 De kunst- en cultuurdocent

Een kunst- of cultuurdocent is op Markenhage altijd verbonden aan een kunst- en cultuursectie. Binnen deze sectie houdt hij/zij zich bezig met de volgende activiteiten:

- Kwaliteitsbewaking van lessen en projecten door evaluatie op uitvoering hiervan.
- Opzet en controle van opdrachten en portfolio's.
- Vastleggen van de resultaten die behaald worden door leerlingen.
- Voorbereiden van projecten en eventuele buitenschoolse activiteiten.
- Communicatie van gedrag en studievoortgang van leerlingen naar mentor en teamleider.

4.5 De directie

Alle ontwikkelingen op het gebied van kunst en cultuur passen in de visie van de school. Zie hoofdstuk 1.

De conrector onderwijs heeft een terugkerend overlegmoment met de dalton- en cultuurcoördinatoren enerzijds en sectievoorzitters anderzijds over het beleidsplan, lopende en opstartende projecten, invulling van diverse cultuurlessen, voorstellingen en exposities, begroting en kwaliteitsbewaking.

Op Markenhage heeft iedere afdeling een teamleider. De teamleiders worden bij de dagelijkse gang van zaken rondom de organisatie van de cultuurprofilering betrokken. Bijvoorbeeld voor beslissingen rondom activiteiten binnen en buiten schooltijd, opzet van BAL-dagen en cultuurdagen of indeling van leerlingengroepen.

4.6 De samenwerkingspartners.

Markenhage streeft naar samenwerking met externe instanties, zowel binnen als buiten de regio. Zowel binnen de podium- en atelierklas als binnen het reguliere aanbod.

De verschillende projecten, lessen, excursies en workshops zouden niet de verdieping hebben die nu bereikt wordt zonder hulp van deze samenwerkingspartners.

Door de jaren heen zijn er diverse contacten opgebouwd. Contacten die soms ontstaan zijn door initiatief van ons als school, anderzijds vanuit instellingen die een aantrekkelijk aanbod aan culturele activiteiten kunnen bieden.

De nadruk ligt op dit moment op het opbouwen en voortzetten van relaties met externe instanties binnen de eigen gemeente. Deze contacten willen we in de komende jaren graag continueren en versterken. We willen onze leerlingen laten zien dat kunst en cultuur in hun eigen omgeving gebeurt. We hopen dat op die manier de drempel om met kunst en cultuur in aanraking te komen zo laag mogelijk wordt.

We willen de deelname van leerlingen aan (lokale) kunst en cultuur bevorderen. Zo kunnen leerlingen makkelijker de weg vinden naar allerlei culturele instanties. We zien het als onze taak om deze koppeling niet alleen op school te leggen, maar leerlingen ook te attenderen op culturele mogelijkheden buiten school. Mogelijkheden in hun eigen gemeente of buurt. Samenwerkingen in de buurt vinden o.a. plaats met instanties zoals De Nieuwe Veste, Fontys Hogeschool voor de Kunsten, Chassé Theater, Maczek Memorial en St. Joost School of Arts & Design.

Naast deze samenwerkingen zijn er ook verschillende contacten gelegd met samenwerkingspartners die verbonden zijn aan vervolgopleidingen, om zo de doorstroom naar vervolgopleidingen, die passen binnen het cultuurprofiel, te verbeteren.

Voor een overzicht van al onze samenwerkingspartners zie bijlage 4

An aerial photograph of a city, likely Amsterdam, showing a dense network of streets and buildings. The image is overlaid with a semi-transparent red filter. The title 'De voorwaarden' is written in white, bold, sans-serif font, and the number '5' is also in white, bold, sans-serif font, positioned to the right of the title.

De voorwaarden 5

Hoofdstuk 5 De voorwaarden

5.1 Het gebouw

Markenhage is in de jaren '80 vanuit de stad in een nieuw gebouw getrokken aan de Emerweg in Breda. In 2016/2017 is het gebouw "vernieuwbouwd" en is er nieuwbouw bijgeplaatst voor het Michaël College (vrijeschool- onderwijs) en het Orion Lyceum (Pleion-onderwijs). Samen vormen de drie scholen De Campus: drie scholen onder één dak. De Campus vormt vooral een organisatorische samenwerking; vanaf leerjaar 4 havo/vwo wordt er ook intensief samengewerkt op onderwijskundig gebied en volgen leerlingen ongeveer de helft van het aantal lessen gezamenlijk.

Tijdens de verbouwing is ervoor gekozen om de lokalen van de vakken die aan elkaar verwant zijn, bij elkaar te plaatsen, zodat de onderlinge samenwerking tussen vakcollega's wordt bevorderd. Ook de lokalen voor de cv-vakken zijn binnen Markenhage zoveel mogelijk in één gang geplaatst. In deze cultuurgang gaat het om:

- Vier lokalen voor de beeldende vakken (tekenen, handvaardigheid, vormgeving en techniek, kunst beeldend, lessen atelierklassen). Eén lokaal is specifiek ingericht voor handvaardigheid/ vormgeving en techniek, waarbij de benodigde materialen en machines zijn te vinden. In dit deel van de cultuurgang staat ook de 3D-printer van de school.
- Eén muzieklokaal, met twee aangrenzende studio's (muziek, zang). In beide studio's staat een complete bandopstelling. In het muzieklokaal is een bandopstelling te vinden, meerdere keyboards, gitaren, een DJ-tafel en andere instrumenten.
- Eén drama-lokaal (drama; kunst algemeen drama).

Op andere plekken in het bouwdeel van Markenhage zijn dan nog te vinden:

- Eén danslokaal (dans).
- Twee computerlokalen (beeld & geluid).

Verder is er op de Campus een theater dat volledig is ingericht voor professionele producties en een complete licht- en geluidsinstallatie heeft. Het theater wordt gebruikt voor voorstellingen door en voor leerlingen.

In het bouwdeel van het Michaël College zijn er ook nog een muzieklokaal, twee cv-lokalen en een keuken te vinden, die met enige regelmaat ook voor Markenhage lessen worden ingezet.

In het gebouw zijn op meerdere plekken kunstwerken van onze leerlingen te vinden.

5.2 Facilitering

Er zijn verschillende coördinatoren actief op cultureel gebied. Hieronder een overzicht van deze coördinatoren en het aantal taakuren dat zij op jaarbasis hiervoor als vergoeding ontvangen:

Dalton- en cultuurcoördinatoren (2x)	200 klokuren
Coördinatoren podiumklas (2x)	250 klokuren
Coördinatoren atelierklas (2x)	250 klokuren
Coördinator rock- en cultblock	100 klokuren
BAL-coördinatoren (2x)	150 klokuren
Coördinator KUL	30 klokuren
Coördinator robotica	25 klokuren
Werkgroep dalton- en cultuur (11x)	275 klokuren
Voorzitter cv-sectie	20 klokuren

5.3 Budget

Vanuit de reguliere bekostiging van het rijk worden de lessen in de cv-vakken gefinancierd. De ouders van de leerlingen in de podium- en atelierklas betalen jaarlijks €295,-- voor deelname aan deze onderdelen. Hieruit worden vooral bezoeken van musea en voorstellingen, workshops, exposities en voorstellingen bekostigd.

In de vrijwillige ouderbijdrage is jaarlijks €10 opgenomen voor culturele activiteiten, op jaarbasis een bedrag van ongeveer €11.000,--. Met deze bijdrage wordt de CJP-pas Compleet aangeschaft waaruit de verschillende culturele activiteiten die door school worden georganiseerd, worden gefinancierd. Daarnaast gaat een deel van de vrijwillige ouderbijdrage naar de BAL-activiteiten (excursies en schoolreisjes). Vrijwel elke BAL-activiteit kent ook een culturele component. De school stelt een bedrag beschikbaar van 12 euro per leerling voor de cultuurkaart en het ministerie van OCW voeg hier 6 euro per leerling aan toe. Er 18 euro per leerlingen te besteden voor culturele activiteiten.

Voor het cult- en rockblock (buitenschoolse activiteiten van de Campus) betalen ouders €200,-- voor 20 lessen van 45 minuten of 10 lessen van 90 minuten. Binnen het rockblock worden er lessen zang, drums, gitaar, piano, bandcoaching en DJ aangeboden. Het rockblock wordt jaarlijks afgesloten met een optreden in het theater onder de noemer "Ready 4 rockblock". Binnen het cultblock gaat het om theatertechniek, fotografie en koken.

5.4 Professionalisering & bijscholing

Voor alle personeelsleden op Markenhage is jaarlijks €600,-- beschikbaar voor individuele of collectieve scholing. Een deel van de scholing wordt aangeboden vanuit het professionaliseringsinstituut van Libreon. Evenals het aanbod vanuit de stad Breda en het aanbod vanuit de VCPS wordt regelmatig onder de aandacht gebracht van de collega's.

5.5 Draagvlak

Het draagvlak voor het cultuurprofiel is groot, zeker ook omdat dit profiel veel nieuwe leerlingen aantrekt via onze cultuurklassen (atelierklassen en podiumklassen) en via onze reguliere stroming waarin we een uitgebreid cv-aanbod hebben. Ook de bereidheid om buiten de cv-vakken aan cultuur te werken is aanwezig. Dankzij de daltoncultuurwerkgroep en de projectweek is cultuur ook meer onderdeel geworden van een groot aantal programma's op onze school (bijvoorbeeld het Artcadia project).

Doelen en ambities voor de toekomst

6

Hoofdstuk 6 Doelen en ambities voor de toekomst

Markenhage is een daltonschool met een cultuurprofiel voor vwo, havo en mavo. De school is in mei 2021 online gevisiteerd door de Vereniging Cultuurprofielscholen (VCPS) en wordt in het najaar van 2025 opnieuw (fysiek) gevisiteerd.

Hieronder volgt een ambitieoverzicht voor Markenhage voor de komende vier jaar (ca. 2025-2030), geformuleerd op basis van de VCPS-domeinen. Hierbij wordt voortgeborduurd op de visie en de actuele doelstellingen uit het schoolplan. De ambities van Markenhage richten zich op de integratie van dalton- en cultuuronderwijs om leerlingen op te leiden tot verantwoordelijke, compassievolle, kritische en cultureel zelfbewuste burgers.

Ambitieoverzicht Markenhage (2025-2030)

Markenhage streeft ernaar haar dubbele profilering (Dalton en Cultuur) verder te verdiepen en de kwaliteit en zichtbaarheid van het onderwijsaanbod te versterken.

1. Curriculum

De ambitie richt zich op het versterken en uitbreiden van contextrijk, vakoverstijgend cultuuronderwijs voor *alle* leerlingen (niet alleen de cultuurklassen) en het optimaliseren van de leerresultaten.

Ambitie	Uitwerking en doelen voor de komende 4 jaar	Geborgd in
Doorontwikkeling van vakoverstijgend en interdisciplinair onderwijs	De succesvolle invoering van de Projectweek voor de gehele school (gestart in 2024-2025) zal worden doorontwikkeld en uitgebreid. Alle secties dienen een inhoudelijke bijdrage te leveren aan vakoverstijgende projecten tijdens daltonblokken en de projectweek. Markenhage wil interdisciplinaire onderwijsprogramma's opzetten en uitbouwen.	schoolplan
Integratie van cultuur in het curriculum	Dankzij de projectweek ontstaan projecten waarin verschillende vakken samenwerken, rondom maatschappelijke en culturele thema's. Verder zoeken vaksecties met behulp van de kernwaarden van ons cultuuronderwijs (binnen de pijlers persoonlijke ontwikkeling, maatschappelijke betrokkenheid en creatieve en culturele vorming) de verbinding tussen cultuur en de kerndoelen of eindtermen van het vak. Cultuur heeft daarin een veel brede invulling. Het cultureel bewustzijn krijgt immers niet alleen vorm binnen de cultuuruitingen, maar ook in het nieuws, in de geschiedschrijving, in talen, in religie, in de maatschappij en de politiek en in alle schoolvakken.	cultuurplan
Focus op burgerschap en vaardigheden	Er wordt gewerkt aan de verdere structurering en samenhang in het burgerschapsonderwijs. De coördinator burgerschap stelt leerdoelen en een leerlijn op voor burgerschapsactiviteiten. De ambitie is om de leeropbrengsten op het gebied van vaardigheden (inclusief burgerschapsonderwijs) te expliciteren.	Burgerschaps-beleidsplan
Didactiek en Toetsing	Het onderwijs en de toetsing moeten meer ontwikkelingsgericht worden. Alle docenten zullen formatieve evaluatie toepassen in de onderwijspraktijk en hierop reflecteren. De	Schoolplan

	aanbevelingen van de Cito-audit worden vertaald naar standaarden die bijdragen aan het verder op orde brengen van de toetskwaliteit (in schooljaren 2025-2026 en 2026-2027). Er is een ontwikkeling gaande naar andere vormen van toetsing (anders dan de “traditionele” schriftelijke toets) waarin leerlingen meer hun creatieve vaardigheden aantonen. Denk hierbij aan praktische opdrachten en presentaties.	
--	---	--

2. Kwaliteitszorg en evaluatie

De ambitie is om de professionele leercultuur te versterken, het cultuuronderwijs structureel te borgen in de kwaliteitszorg en de participatie van leerlingen te vergroten.

Ambitie	Uitwerking en doelen voor de komende 4 jaar	Geborgd in:
Borging van Cultuur in Schoolbeleid	Cultuur wordt een vast onderdeel van sectiegesprekken tussen schoolleiding en secties, waarbij besproken wordt hoe secties bijdragen aan en hun cultuuronderwijs kunnen uitbreiden/aanpassen. Cultuur wordt als vast onderdeel opgenomen in de jaarplanning van alle schoolvakken in alle leerjaren.	Cultuurplan (vastleggen in nieuw schoolplan)
Versterking van Kwaliteitscultuur	De Campus ontwikkelt in schooljaar 2025-2026 Campus-breed kwaliteitsbeleid, inclusief een kwaliteitskalender. Er wordt gewerkt aan een professionele aanspreekcultuur. Intercollegiale consultatie (met lesbezoeken) zal structureel worden ingebed in elk team.	Schooljaarplan 25-26 Schoolplan 25-27
Vergroten Leerlingenparticipatie	De school zal elk schooljaar gesprekken voeren met leerlingenpanels uit alle afdelingen (mavo, havo en vwo) en de uitkomsten bespreken in het locatiemanagementteam, met terugkoppeling aan de leerlingen. Leerlingenparticipatie bij beleidsontwikkeling zal worden versterkt.	Schoolplan 25-27 Schoolreactie visitatie NDV
Borging van Ontwikkeling	In de beleidsperiode 2025-2027 werkt Markenhage toe naar de situatie waarin alle jaarlagen driehoeksgesprekken voeren, waarbij de leerling de regiehouder is, voortbouwend op de lopende pilot.	Schooljaarplan 25-26 Schoolplan 25-27

3. Samenwerking

De ambitie is om de regionale samenwerking te versterken en zo het cultureel bewustzijn van leerlingen met de omgeving te verbinden.

Ambitie	Uitwerking en doelen voor de komende 4 jaar	Geborgd in
Intensivering van regionale samenwerking	Er wordt geïnvesteerd in het uitbreiden en versterken van samenwerkingen met kunst- en cultuurorganisaties in en rondom Breda. Dit omvat het continueren van samenwerkingen met partners zoals De Nieuwe Veste, het Chassé Theater, het Stedelijk Museum Breda, het Maczek Memorial, BredaPhoto, en Bredase kunstenaars en performers.	Cultuurplan

Samenwerking met vervolgoopleidingen	De samenwerking met vervolgoopleidingen en het werkveld zal worden versterkt om de doorstroom van leerlingen die binnen het cultuurprofiel passen, te verbeteren.	Cultuurplan
---	---	-------------

4. Randvoorwaarden

De ambitie richt zich op het vergroten van de zichtbaarheid van het cultuurprofiel en de kunstuitingen van de leerlingen in en rondom de school.

Ambitie	Uitwerking en doelen voor de komende 4 jaar	Geborgd in:
Zichtbaarheid van cultuur en leerlingenwerk	De school wil de kunst van leerlingen meer etaleren op school, in de stad en op de website/social media. Er wordt toegewerkt naar een expositieplan met meer wisselende werken in en rondom de school.	Cultuurplan
Versterking culturele sfeer	In de school hangen veel beeldende werken van leerlingen. We willen dat ook de andere disciplines (dans/drama/muziek) een meer permanent en prominent karakter krijgen in de school, bijvoorbeeld door het afspelen van opnames/presentaties op grote schermen in de aula.	Cultuurplan

5. Beleid, visie en doelen

De school wil de visie op cultuuronderwijs, die onlosmakelijk verbonden is met de daltonprincipes, breed borgen.

Ambitie	Uitwerking en doelen voor de komende 4 jaar	Geborgd in:
Versterking Visie-coherentie	Markenhage streeft naar het ontwikkelen van een bredere invulling van het cultuuronderwijs, waarbij leerlingen de kernwaarden van cultuuronderwijs op Markenhage (persoonlijke ontwikkeling, maatschappelijke betrokkenheid en creatieve en culturele vorming) bij alle schoolvakken herkenbaar terug zien komen. De school heeft de dalton- en cultuurwerkgroep samengevoegd tot één groep om gezamenlijk beleidsadvies en uitvoering te geven aan de integratie van beide profielen.	Cultuurplan
Focus op Bèta en Cultuur	De expliciete aandacht voor de verbinding tussen cultuur en de bètavakken (een aanbeveling uit 2021) zal worden voortgezet door projecten zoals Artcadia en de First Tech Challenge (FTC). Het FTC-team bouwt en programmeert robots op creatieve wijze en neemt deel aan een landelijke competitie.	Cultuurplan

Bijlagen 7

Bijlage 1 Cultuurschema Markenhage

Leerjaar	Lesactiviteiten	Daltonblokken/ projectweek	BAL-dagen
Brugklas MH	- NE: Voorleeswedstrijd - Literatuur en Fictie - CV: Kleur en Lijn, Vorm en textuur, Ruimte en licht, Compositie, Beeld en Geluid, Dans, Drama, Vormgeving en Techniek - GS: Prehistorie, Oudheid en ME - Bio: Herbarium, koppeling kunstwerken en besproken onderwerpen. - AK: Canada, natuurlandschappen, je eigen omgeving, zuidoost Azië, Nederland in de wereld, Natuurrampen Japan, Spanje	- Eco-schools - Schaken - De Schooltuin - Creatief schrijven eigen boek: inclusief bezoek van Nederlandse schrijver aan school. - Kennismaking met de stad Breda - Gelukslessen - Digitale krant	Cultuurdag Breda: Leerlingen bezoeken verschillende culturele instellingen in Breda zoals de uitvindfabriek en de Nieuwe Veste
Brugklas HV	- NE: Voorleeswedstrijd - Literatuur en Fictie - CV: Kleur en Lijn, Vorm en textuur, Ruimte en licht, Compositie, Beeld en Geluid, Dans, Drama, Vormgeving en Techniek - GS: Prehistorie, Oudheid en ME - Bio: Herbarium, koppeling kunstwerken en besproken onderwerpen. - AK: Canada, natuurlandschappen, je eigen omgeving, zuidoost Azië, Nederland in de wereld, Natuurrampen Japan, Spanje	- Project digitale krant - Schaken - Terra Nova - De Schooltuin - Creatief schrijven eigen boek: inclusief bezoek van Nederlandse schrijver aan school. - Ontwerpen folder projecten - Kennismaking met de stad Breda	Cultuurdag Breda: Leerlingen bezoeken verschillende culturele instellingen in Breda zoals de uitvindfabriek en de Nieuwe Veste

Mavo 2	- CV: Beeldend, Beeld en Geluid, Dans, Drama, Vormgeving en Techniek - GS: 1500-1900 - NE: literatuur en fictie - AK: Zuid-Afrika, China, Turkije, Van Bergen naar Zee - DU: Land- en Volkskunde Duitsland	- Artcadia - Eco-schools - Schaken - Terra Nova - NAC workshops - Totally Traffic	Bezoek aan het Science Center in Delft Cultuurdag Mechelen + Technopolis
Havo 2	- CV: Beeldend, Beeld en Geluid, Dans, Drama, Vormgeving en Techniek - GS: 1500 – 1900 - NE: literatuur en fictie - AK: Zuid-Afrika, China, Turkije, Van Bergen naar Zee - DU: Land- en Volkskunde Duitsland	- Artcadia - Rhythm and rhymes - Eco-schools - Schaken - Terra Nova - De Schooltuin - NAC Workshops - Frans: versterkt taalonderwijs DELF - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge -	Bezoek aan het Science Center in Delft Cultuurdag Mechelen + Technopolis
Vwo 2	- CV: Beeldend, Beeld en Geluid, Dans, Drama, Vormgeving en Techniek - GS: 1500 – 1900 - NE: literatuur en fictie - AK: Zuid-Afrika, China, Turkije, Van Bergen naar Zee	- Artcadia - Schaken - Terra Nova - Debatclub - De Schooltuin - NAC workshops - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge	Bezoek aan het Science Center in Delft Cultuurdag Mechelen + Technopolis
Mavo 3	- CV: Teken en Handvaardigheid - GS: WOI, Interbellum, WOII, Koude Oorlog, Moderne Tijd - NE: literatuur en fictie - Nask: verf uit rode bieten - EC: armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc.	- 3D-printen - Debatclub - Kennismaking met de stad Breda - Blind walls gallery - Schaken	Interactief Museum — Beeld & Geluid in Hilversum

	- AK: Arme en rijk, duurzaamheid, lesbrief Nigeria, Grenzen en identiteit - DU: Land- en Volkskunde Duitsland		
Havo 3	- CV: Beeldend, Beeld en Geluid, Dans, Drama, vormgeving en Techniek - GS: WOI, Interbellum, WOII, Koude Oorlog, Moderne Tijd - NE: Filmproject boekverfilmingen, literatuur en fictie - WI: vrije opdracht presentatie 'Lijnen'. - Nask: verf uit rode bieten, energiedebat - EC: armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc. - AK: Nederland verandert, Natuurkrachten in Nederland, Rusland en zijn burens, Chili	- 3D-printen - Schaken - Terra Nova - Debatclub onderbouw - Ontwerpen folder projecten - Kennismaking met de stad Breda - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge	Cultuur excursie: Ieper
Vwo 3	- CV: Beeldend, Beeld en Geluid, Dans, Drama, Vormgeving en Techniek - GS: WOI, Interbellum, WOII, Koude Oorlog, Moderne Tijd. - NE: Filmproject oekverfilmingen, literatuur en fictie - WI: vrije opdracht presentatie 'Lijnen'. - Nask: verf uit rode bieten, energiedebat - EC: armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc.	- 3D-printen - Terra Nova - Debatclub onderbouw - De Schooltuin - Ontwerpen folder projecten - Kennismaking met de stad Breda - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge	Cultuur excursie: Ieper
Mavo 4	- NE: Persoonlijke leesverslagen (PLV's), literatuur en fictie. - MA: Bezoek Tweede Kamer	- 3D-printen - Schaken - Debatclub	Praag cultuurreis

	- EC: armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc. - GS: WOI, Interbellum, WOII, Holocaust, Staatsinrichting	- De Schooltuin - Frans: Versterkt taalonderwijs DELF	BAL-Dag: Valkenburg/Maastricht
Havo 4	- MA: Bezoek Tweede Kamer, Multiculturele samenleving Nederland - NE: Persoonlijke leesverslagen (PLV's), Project Spanning in literatuur, films en series, literatuur en fictie, project poëzie, Creatieve opdrachten verhaalanalyse - INF: Werken met de Arduino (hardware/programmeren), programmeren. - Nask: filmpje maken bij wetten van Newton of zelf ontwerpen van een spectroscop - EN/FA: Internationaal Theater Engels/Frans* - EC: Symposium Miljoenennota, armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc. - GS: Filmanalyse + PO Nederlandse kijk op de Duitse cultuur/geschiedenis	- 3D-printen - Schaken - Terra Nova - Debatclub - Ontwerpen folder projecten - Kennismaking met de stad Breda - Frans: Versterkt taalonderwijs DELF - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge - Bezoek aan culturele instellingen in Breda (CKV)	Leiden: Volkenkunde museum + Naturalis
Vwo 4	- NE: Persoonlijke leesverslagen (PLV's), Project Spanning in literatuur, films en series, literatuur en fictie, project poëzie - INF: Werken met de Arduino (hardware/programmeren), programmeren - Nask: filmpje maken bij wetten van Newton of zelf ontwerpen van een spectroscop	- 3D-printen - Schaken - Debatclub - Ontwerpen folder projecten - Bezoek aan culturele instellingen in Breda (CKV) - Frans: Versterkt taalonderwijs DELF - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge	Amsterdam: E&M: De Nederlandsche Bank N&G en N&T: Micropia C&M: Museum for contemporary art

	- EN/FA: Internationaal Theater Engels/Frans* - EC: armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc. - DU: literatuuordossier - GS: Russische en Amerikaanse geschiedenis/cultuur		
Havo 5	- NE: literatuur en fictie, project literatuurgeschiedenis - INF: Interactie (maatsch./ethische informatica), Module Usability - EN/FA: Internationaal Theater Engels/Frans* - EC: armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc. - AK: Cultuur Brazilië	- 3D-printen - Schaken - Debatclub - Frans: Versterkt taalonderwijs DELF - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge - Bezoek aan culturele instellingen in Breda (CKV)	Cultuurreis Berlijn Bal-Dag: Maastricht/Valkenburg
Vwo 5	- NE: literatuur en fictie, project literatuurgeschiedenis - INF: Interactie (maatsch./ethische informatica), Module Usability - WI: Anamorfose (keuzeonderwerp) - Nask: Natuurwetenschappelijk onderzoek - EN/FA: Internationaal Theater Engels/Frans* - EC: Symposium Miljoenennota, armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc. - DU: literatuuordossier - AK: Cultuur Zuid-Amerika - GS: Nederlandse cultuur: Samenleven/gezinscultuur + PO over onderbelichte geschiedenis	- 3D-printen - Schaken - Terra Nova - Debatclub - Ontwerpen folder projecten - Kennismaking met de stad Breda - Frans: Versterkt taalonderwijs DELF - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge	Amsterdam: E&M: De Nederlandsche Bank N&G en N&T: Micropia C&M: Museum for contemporary art

	- MA: Bezoek Tweede Kamer, Multiculturele samenleving Nederland		
Vwo 6	- NE: literatuur en fictie + Taalkunde - WI: Anamorfose (keuzeonderwerp) - EN/FA: Internationaal Theater Engels/Frans* - EC: armoede/rijkdom, economische verschillen landen, duurzaamheid etc. - AK: Cultuur Zuid-Amerika - GS: PO Nederlandse kijk op de Duitse cultuur/geschiedenis	- 3D-printen - Schaken - Debatclub - Frans: Versterkt taalonderwijs DELF - Engels: versterkt taalonderwijs Cambridge	Cultuurreis Berlijn
Podiumklas	Zie overzicht "Leerplan Podiumklas"		
Atelierklas	Zie overzicht "Leerplan Atelierklas"		
Cultblock/ Rockblok	Verscheidenheid aan workshops en cursussen die leerlingen kunnen volgen waarna optreden volgt.		
KUL	Verschillende kunstuitingen van leerlingen die gepresenteerd worden in een theatervoorstelling.		
PWS	Profielwerkstukken		
BSM	De einddemo en ondersteuning bij organisatie intro, bal en sportdagen		

Bijlage 2 Schema vak onderdelen leerjaar 1,2 en 3 Atelierklas

Jaarkalender Atelierklas

		Atelierklas	Leerjaar 1.	2 en 3	2025 - 2026	
klas	dag	datum:	aanvang:	eind:	activiteit:	Bijzonderheden
2	di	26-08-2025	Tijdens atl.les		Animatie intro en opdracht	Introductie Animatie, 2atl1: Filmen en monteren. Zorg dat de app "Stop Motion Studio" op je telefoon staat.
2	woe	27-8-2025	Tijdens atl.les		Animatie intro en opdracht	Introductie Animatie, 2atl2: Filmen en monteren. Zorg dat de app "Stop Motion Studio" op je telefoon staat.
2	di	16-9-2025	14.20	16.00	Animatie	2atl1 + 2atl2: Filmen en monteren. Zorg dat de app "Stop Motion Studio" op je telefoon staat.
1	do	18-09-2025	12.40	13.30	Intro Fotografie	Intro en uitleg fotografie theater
1	do	18-09-2025	14.00	15.30	Fotografie	We vertrekken gezamenlijk na het 5e uur naar het Chassé. Na de workshop mag je van daaruit rechtstreeks naar huis of mee terug naar school.
3	di	23-09-2025	15.10	16.00	Intro graffiti	Intro graffiti en uitleg opdracht tijdens de vrije ruimte
3	di	30-9-2025	14.45	16.15	Graffiti atl3.1	Op locatie; Oude kleren of schort meebrengen
1	di	21-10-2025	13.30	15.00	Museumbezoek "Noordbrabants Museum"	4e t/m 7 uur lesuitval. 11:20 verzamelen in de lokalen om te eten; 12:00 vertrek met de bus naar Den Bosch, club zien. Om 13:30 - 15.00 uur rondleiding. Om 16:00 uur zijn we terug op school.
3	do	23-10-2025	14.45	16.15	Graffiti atl3.2	Op locatie; oude kleren of schort meebrengen
3	di	28-10-2025	15.30	16.00	Steen uitzoeken A	Atelier Breda Schapendreef 60
1	di	11-11-2025	14.20	16.30	Poster ontwerpen	1atl1: zorg dat er foto's van 2D, 3D en fotografie in de google-drive staan. Neem een USB-stick + muis mee.
3	do	12-11-2025	18.30	21.00	Glow Eindhoven	Vertrek 16:00 naar Eindhoven 21:00 terug, aankomst 22:00.
1	di	18-11-2025	14.20	16.30	Poster ontwerpen	1atl2: zorg dat er foto's van 2D, 3D en fotografie in de google-drive staan. Neem een USB-stick + muis mee.
2	di	18-11-2025	14.45	16.00	Atelierbezoek keuze; toegepaste kunst	We vertrekken gezamenlijk na het 6e uur naar het atelier. Van daaruit mag je rechtstreeks naar huis of mee terug naar school.
2	di	20-11-2025	14.45	16.00	Atelierbezoek keuze; schilderen	We vertrekken gezamenlijk na het 6e uur naar het atelier. Van daaruit mag je rechtstreeks naar huis of mee terug naar school.
2	do	20-1-2025	14.45	16.00	Atelierbezoek keuze; keramiek	We vertrekken gezamenlijk na het 6e uur naar het atelier. Van daaruit mag je rechtstreeks naar huis of mee terug naar school.
2	do	20-11-2025			Atelierbezoek keuze; mode	We vertrekken gezamenlijk na het 6e uur naar het atelier. Van daaruit mag je rechtstreeks naar huis of mee terug naar school.
3	di	25-11-2025	13.00	16.00	Beeldhouwen A	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
3	wo	26-11-2025	13.30	16.30	Beeldhouwen A	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
3	do	27-11-2025	13.00	16.00	Beeldhouwen A	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60

alle	di	9-12-2025	14.20	17.00	Open atelier	Opbouwen
alle	di	9-12-2025	19.00	20.30	Open atelier	Presenteren van werken en proces. Volgende dag toetsvrij
alle	di	9-12-2025	20.30	21.00	Open atelier	Samen alles opruimen. Help elkaar.
3	di	20-01-2026	15.30	16.00	Steen uitzoeken B	Atelier Breda Schapendreef 60
3	di	03-02-2026	13.00	16.00	Beeldhouwen B	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
3	wo	04-02-2026	13.30	16.30	Beeldhouwen B	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
3	do	05-02-2026	13.00	16.00	Beeldhouwen B	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
2	di	24-02-2026	14.20	17.00	Workshop keuze 3D-printen	Neem je laptop mee. MH012
2	di	24-02-2026	14.20	17.00	Workshop keuze Draperen mode tekenen	MH009
2	do	26-02-2026	15.00	17.00	Workshop keuze pottenbakken	Atelier Breda Schapendreef 60
2	di	24-02-2026	14.20	17.00	Workshop keuze schilderen	MH 010
3	di	05-03-2026	15.30	16.00	Steen uitzoeken C	Atelier Breda Schapendreef 60
2	di	31-03-2026	10.00	16.00	Museumbezoek Het Depot in Rotterdam	12.00 - 12.30 uur eigen lunch. 13:00 - 14:30 workshop +/- 17.00 terug
1	wo	11-03-2026	12.40	14.20	Intro gipsworkshop	1atl1 intro tijdens 3D les
1	do	12-03-2026	12.40	14.20	Intro gipsworkshop	1atl2 intro tijdens 3D les
1	vr	10-04-2026	8.30	16.00	Gipsworkshop	Oude kleren, slippers, lunchpakket meenemen
1	za	11-04-2026	9.00	17.00	Gipsworkshop	Oude kleren, slippers, lunchpakket meenemen
3	di	07-04-2026	13.00	16.00	Beeldhouwen C	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
3	wo	08-04-2026	13.30	16.30	Beeldhouwen C	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
3	do	09-04-2026	13.00	16.00	Beeldhouwen C	Neem oude kleren mee Atelier Breda Schapendreef 60
3	wo	13-05-2026	10.00	16.00	Museumbezoek	Nog in overleg
1	do	21-05-2026	13.30	16.00	St. Joost Rondleiding en workshop	12.10 uur eten, 12.40 vertrekken, om 13.30 aankomst Sint Joost, rondleiding en workshop, 16.00 uur vertrek.
alle	wo	26-06-2026	13.00	17.00	Expositie inrichten	Alleen als je specifieke wensen hebt of nog wat moet doen. Op locatie.
3	vr	20-06-2025	19.00	21.00	Certificering	Certificering leerjaar 3; de leerling en 2 genodigden (ouders)
alle	za	27-06-2026	10.00	17.00	Expositie	Locatie Carré Chassé
alle	zo	28-06-2026	10.00	17.00	Expositie	Locatie Carré Chassé
alle	zo	28-06-2026	18.00	19.00	Ophalen werkstukken	Locatie Carré Chassé
alle	zo	28-06-2026	17.00	18.00	Expositie afbreken	Veel handen maken licht werk

Bijlage 4 Samenwerkingspartners

 <i>De Nieuwe Veste</i>	 <i>De stilte</i>	 <i>Willem de Kooning Academie</i>	 <i>Gemeente Breda</i>
 <i>St Joost School of arts & Design</i>	 <i>Generaal Maczek Memorial</i>	 <i>Makers Base</i>	 <i>Nac Streetleague</i>
 <i>Breda Foto</i>	 <i>Chassé Breda</i>	 <i>De Pont Tilburg</i>	 <i>Stadsgallerij Breda</i>
 <i>Schrijverscentrale</i>	 <i>Stadsgallery Breda</i>	 <i>Signatuur onbekend</i>	 <i>De vuilnismannen</i>